

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1953. G.

14. JŪNIJĀ

Nr. 24 (439)

PLAŠĀKU TEMATIKU TĒLOTĀJĀ MĀKSLĀ

Ar katru gadu pieaug mūsu tautas materiālā labklājība, par ko nemīgi nomodā ir Komunistiskā partija un Padomju valdība. Līdz ar materiālā līmeņa celšanos aug arī iedzīvotāju kulturalās prasības. To apmierināšanā liela nozīme ir arī tēlotājam mākslai. Ar saviem specifiskajiem līdzekļiem tai jāatspoguļo mūsu padomju dzīve visā tās daudzveidībā, tādējādi palīdzot tautai viņas lielajā celtniecības darbā.

Padomju Latvijas tēlotāju mākslinieku radošie spēki pašlaik ir koncentrēti, gatavojoties kārtējai republikāniskajai izstādei. Šis gadskārtējais izstādes ir viens no visnozīmīgākajiem faktoriem katras padomju republikas mākslas dzīvē. «Izstāde, — lasām laikraksta «Sovetskoje Iskusstvo» š. g. 6. jūnija levdā, — ir tribīne, no kuras mākslinieks dalās ar tautu savās domās, zināšanās un jūtās, kas izteiktas mākslas darbos.» Izstādē mākslinieks atdod savu radošo pilnīgu augļu sabiedrības spriedumam. Mūsu māksla pieder tautai, un tauta ir arī tās vērtētāja. Jāapzinās, ka šogad padomju skatītājs prasa no mākslas vairāk nekā pagājušajā gadā.

Latvijas Padomju mākslinieku savienības neseno notikušajā plenumā tika apspriests radošo sekciju darbs, gatavojoties šogadai republikāniskajai izstādei, līdz kurai ir atlikuši vairs tikai nedaudz nedēļas. Citas padomju republikās, piemēram, Ukrainā, jau notiek darbu atlase izstādei. Te tūlīt jāpieņem, ka mūsu republikas Mākslinieku savienības plenums līdz ar šķīdumu izstādē gan bija paredzēta jau vairāk nekā pirms mēneša, sakarā ar Mākslinieku savienības II kongresu, bet tā tomēr nenotika, jo darbus bija iesnieguši tikai nedaudz mākslinieki. Turpretim lielais valsts savienības biedru vēl nebija veikusi nekā konkrēta, izstādei noderīga. No tā izriet, ka lielākā daļa plenumā izstādīto metu ir darbināti pēdējā laikā, daži pat, kā var spriest pēc svaigās virsmas, pēdējās stundās pirms izstādes. Protams, tāpēc izstādē ir sasteigta, pavisā, daudziem darbiem trūkst jebkādas kompozīcijas ieceres. Pa lielākajai daļai tiem ir tikai studiju raksturs. Daļa metu liecina arī par ļoti zemu profesionālo līmeni (M. Protasova Daugavas skati).

Ja tēlnieku un daļēji arī grafiku sekcijas uzrāda zināmus sasniegumus un varēja izstādīt levdarbu skaitu darbu, tad nesalīdzināmi sliktākā stāvoklī joprojām atrodas gleznotāju sekcijas radošais darbs. No 85 šīs sekcijas biedriem šķīdī izstādē piedalījās tikai trešā daļa, pie kam izstādīto darbu kopaina nebūt nav daudzsoļoša, bet, gluži otrādi, rada nopietnas bažas par iespēju noorganizēt priekšā stāvošo republikānisko izstādi pietiekami augstā idejiskā un profesionālā līmenī. Mūsu mākslinieku daiļrade joprojām raksturojas ar temu nabadzību un vienpusību, kas ir uzskatāms par vislielāko trūkumu mūsu tēlotājas mākslas pašreizējā stāvoklī.

Garlaicīgiem, bezsatura darbiem nedrīkst būt vietas padomju mākslas izstādēs.

No 29 gleznotājiem, kas piedalījās šķīdī izstādē, tikai 5 uzrādīja darbus ar sadzīves tematiku (A. un V. Kuzmenko, L. Auzā, K. Andrejevs un V. Karjākins), tikai viens (Z. Zēbergs) pieskārās celtniecības temai, tikai viens (A. Pankovs) — vēsturiskai un pieci (H. Bobinskis, A. Nalagins, J. Stradiņa, J. Rikmanis un A. Ābolina) — portretam. Pārējie darbi ir ainas vai arī nes ainas raksturu, kaut arī dažos gadījumos tie pretendē uz figurālas kompozīcijas skici (E. Jurķelis, A. Toropins u. c.).

Mūsu tēlotāji mākslinieki it kā pārāk maz tic savām radošajām spējām un tāpēc vairāk no sabiedriski aktua-

lām, nozīmīgām temām, tā vietā izvēloties šķietami vieglāku ceļu — ainas žanru. Bet aina vai padomju mākslā kā idejiskās audzināšanas līdzeklim nebūt nav mazāk nozīmīgas funkcijas par citiem žanriem. Izstādīto ainas metu lielākā daļa tomēr rāda pilnīgi bezpersonisku pieeju, neliecina par padomju cilvēka attieksmi pret dabu (L. Svemps, A. Artums u. c.).

Padomju Latvijas ainavai raksturīga jūras tematika, un zvejnieku dzīves ainas leņķi lielu vietu mūsu gleznotāju daiļradē. Bet arī šo tematiku, kurā padomju laiks, tāpat kā ikvienā citā dzīves nozarē, ir ienesis visradikālākās izmaiņas, mākslinieki joprojām izmanto tikai kā vienu parādīt jūru, laivas, tiklus, burinieku mastus, t. i., tikai to, kas saistās ar veco jūras romantikas izpratni (A. Zviedris, J. Birzgalis, N. Petraškevičs, K. Melbārdis u. c.). Ko teiks mūsu slaveno zvejnieku kolchozu biedri, ja viņi izstādē leraudzis tikai šādus darbus? Droši vien viņi jautās: «Kāpēc mākslinieki nav saskatījuši jauno mūsu dzīvē un darbā, ko tajā ienesusi padomju iekārta?»

To pašu jautājumu uzdos arī mūsu kolchoznieki, rūpnīcu strādnieki, celtnieki un citu profesiju pārstāvji. Pagaidām nekas neliecina, ka viņu darba uzvaras būs attēlotas mūsu republikāniskajā izstādē. Tie nedaudz mākslinieki, kuri pieskarušies sadzīves žanram, visi, izņemot vienu (L. Auzu), risina bērnu un skolas dzīves motīvus (A. un V. Kuzmenko «Pirmā skolas diena» un «Pirmais uzdevums», K. Andrejeva «Skolotāju istabā», V. Karjākina «Rīts Rīgā»). Nav noliedzams, ka šo darbu skices svaigas un daudzsoļošas kompozīcijā. Tematiski šādi darbi ir tuvi un saprotami skatītājam, un tiem noteikti ir nozīme padomju mākslā. Bet ar to ir parādīti tikai niecīga daļiņa no mūsu dzīves daudzveidības, daļiņa, kas nevar pretendēt uz daudz maz izsmieļošu mūsu laikmeta attēlojumu tā tipiskākajās parādībās. Lielo krievu mākslinieku — peredvižņiku daiļrade tieši tāpēc ir kļuvusi par klasiku un nemirstīgu mantojumu padomju mākslai, ka tajā ir vispusīgi atspoguļots laikmets, tipiskās parādības un tēlos atsegti laikmeta virzītāji spēki. Peredvižņikiem viņu māksla bija ierocis cīņā par tautas labāku nākotni. Šajās pozīcijās jāstāv arī padomju māksliniekiem. Viņam jābūt ideoloģisko cīņā pirmajās rindās. Padomju laikmets izvirza māksliniekam daudz plašākus un atbildīgākus uzdevumus, nekā jebkad tie ir bijuši. Padomju cilvēka eksistences būtiskais, tipiskais veids ir viņa sabiedriskā esamība, un tāpēc arī mūsu sadzīves žanram ir jāpieņem šāds plašs sociāls raksturs. Visi progresīvie cilvēki cīnās par mieru pasaulē, par visas cilvēces laimīgu nākotni. Padomju mākslā ir radīti jau daudzi levdarbi darbi, veidoti šīs lielās, svētās cīņas temai. Padomju Latvijas mākslinieki savos darbos nav veltījuši tai pienācīgu uzmanību. Bet viņi nedrīkst stāvēt nomalā no šīs cīņas, ja grib nest padomju zemes mākslinieka vārdu, tās zemes, uz kuru kā uz stiprāko miera balstu ar cerībām raugās visas pasaules darbaļaudis.

Glezniecība ir viens no visnozīmīgākajiem tēlotājas mākslas veidiem. Tajā ir daudz vairāk iespēju attēlot plašas, sabiedriski nozīmīgas temas nekā, piemēram, skulpturā. Un tomēr, pagaidām jākonstatē, ka Padomju Latvijas tēlniecība atrodas uz idejiski un mākslinieciski augstāka līmeņa nekā glezniecība. Tēlnieku atskaite Mākslinieku savienības plenumā rādīja, ka viņu daiļradē ir daudz plašāks tematikas loks nekā gleznotāju sekcijas biedriem. Tēlnieku darbos redzam daudzu levdarbu mūsu republikas cilvēku portretus

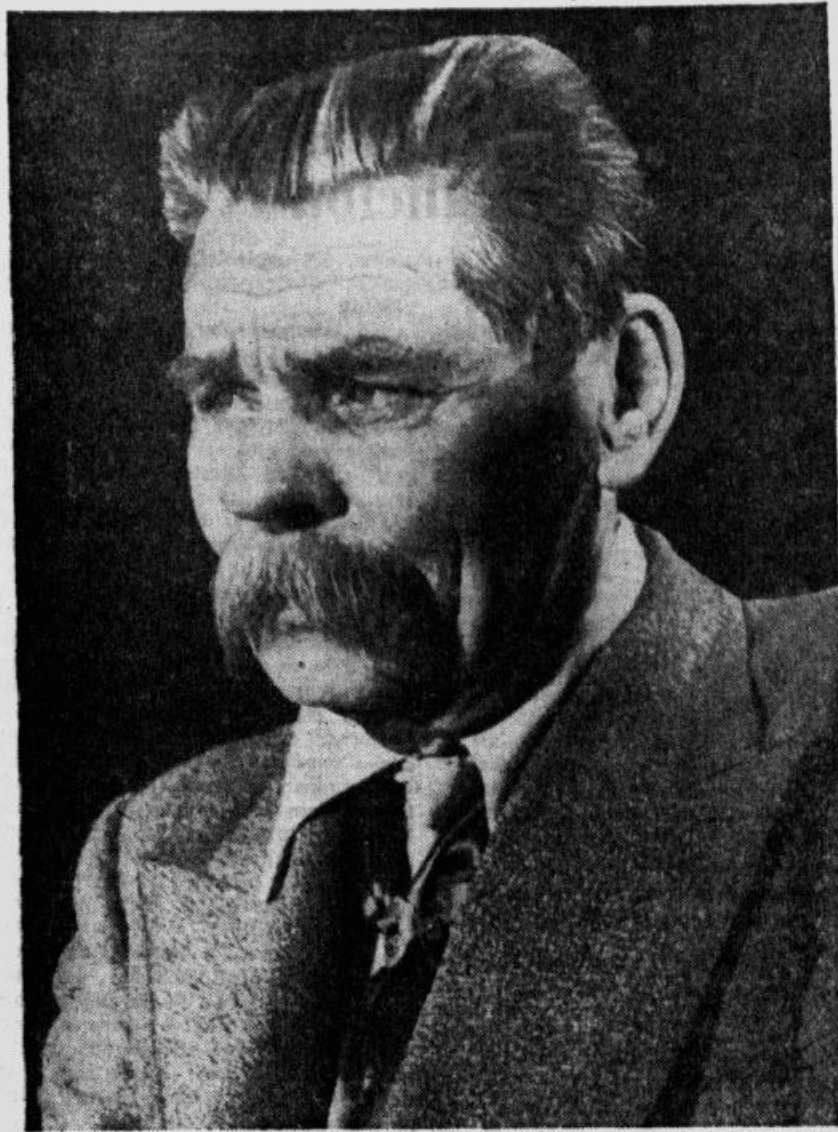
(G. Šķiltera «Tautas mākslinieka Oša portrets», L. Davidovas «Labākā audēdēja Jostīņa», L. Zurginas «Kolchoza «Lāčplēsis» priekšsēdētāja portrets», tā paša kolchoza labākās slaucējas portrets, L. Novožņecas, K. Baumaņa u. c. darbi). Te mēs redzam arī tādus darbu metus kā H. Siksnas «Par mieru», J. Lukaševica «Miera zemē», L. Davidovas «Traktoriste», L. Dzeguzes «Draudzība» u. c.

Plenumā gan tika vēl nosaukti gleznotāju sekcijas biedri, kas ir snieguši ziņas par savu radošo darbu, un temas, pie kurām viņi strādā. Ja šos datus pievieno uzskatāmi parādītajiem darbiem, tad kopējā aina tomēr neiek mainās, izņemot, varbūt, vēsturisko žanru. Pie temām par padomju varas nodibināšanu Latvijā strādā mūsu republikas izcilākie mākslinieki O. Skulme un A. Egle ar Ed. Kalniņu. Tas labi un vajadzīgi. Bet šī mūsu republikai tik svarīgā tema tiek cīlāta jau vairākus gadus, taču joprojām vēl nav redzami nekādi konkrēti rezultāti. Pat minēto meistarību darbu skices līdz šim nav redzētas. Var droši teikt, ka joprojām atkārtojas mūsu mākslinieku hroniskā kaite — gatavoties izstādēm pārāk vēlu, steigā. Tieši vadošo mākslinieku uzdevums ir panākt pagriezienu, sākt laikus gatavoties izstādei. Ja viņi izjutis atbildību par šo svarīgo lietu, tad jaunākie mākslinieki varēs no viņiem gūt tikai labu piemēru.

Mākslinieku savienības plenums, kura uzdevums bija konstatēt pašreizējo tēlotājas mākslas stāvokli, norīdēja pārāk bāli un pasīvi, bez plašākam diskusijām, svarīgu jautājumu apspriešanas. Sekciju vadītāju ziņojumi bija diezgan formāli. Daļēji šajos ziņojumos izpaudās arī tā ideoloģiskā neskaidība, kas piemīt pašām sekciju vadībām, pēc kuras orientējas sekcijas locekļi. Tā grafiku sekcijas vadītājs M. Ozoliņš savā ziņojumā starp citu teica, ka ļoti daudz dotu ekskursiju uz fabriku, jo ar to pilnīgi pietiktu, lai rastos stājgrafikas darbi. No ekskursijas viedokļa pieejot dzīvei, tad arī ir radušies tādi grafiku darbi kā P. Upīša «Purva nosusināšana», K. Freimaņa «Siena novākšana» u. c., kur gan ir apstrādāta aktuāla, nozīmīga tema, kur parādās arī augsta profesionāla meistarība, bet kur trūkst laikmetiska dzīves un darba attēlojuma.

Mākslinieku savienības vadībai par savu galveno uzdevumu jāizvirza mākslinieku politiski ideoloģiskā audzināšana, viņu pilnīga apbruņošana ar marksistiski-leninisko teoriju. Tikai dziļi idejiski izglītoti mākslinieki spēs pacelt mūsu tēlotāju mākslu līdz atbilstošam līmenim, negaidot, kad tiem no malas teiks priekšā vajadzīgās temas, uz kurām pagaidām daudzi vēl skatās kā uz sev svešām, uzspiestām. Padomju mākslinieka daiļrade nav tikai viņa personīgā lieta. Tai seko tautas acis un arī sirds, kas gaida, lai mūsu māksla atspoguļotu tai tuvu un dārgo. Mūsu māksliniekiem ir jāizaug līdz tam paškritikas līmenim, kas viņiem līks savu daiļradi vērtēt no valstiska, bet ne no šauri personīga viedokļa. Tikai tad viņa darbs leņķis nozīmīgas tautas masām un nebūs radīts bezmērķīgi.

Mākslinieku savienība kā vadošs orgāns līdz šim ir parādījusī pilnīgi bezspēcīga mākslinieku ideoloģiskajā audzināšanā. Ar tādu stāvokli nevar samierināties neviena apzinīga mūsu republikas pilsonis, kuram rūp mūsu mākslas tālākā plaukums. Pagaidām formalisma paliekas ir izskaušas tikai no mūsu mākslinieku daiļrades ārējās formas. Mākslinieku savienības vadībai ir jāpanāk, lai tās visdrīzākā laikā būtu izskauštas arī no mākslinieku ideoloģijas, lai viņi kļūtu par aktīviem komunisma cēlājiem, kas rada mūsu lielā laikmeta cīnīgus darbus.

A. M. GORKIJS

Uzņēmums izdarīts 1934. gada 28. augustā Padomju rakstnieku I kongresā
S. Šingareva uzņ.

Tautas uzvaras diena

Katras tautas vēsturē ir dienas, ko tā nekad neaizmirst. Latviešu tautai tās cīņu gājumā viena no tādām dienām ir 1940. gada 17. jūnijs, diena, kad mūsu darbaļaudis Komunistiskās partijas vadībā, ar lielās krievu tautas un citu padomju tautu atbalstu nogāza ienīsto fašistisko kļīķi un leguva ilgi ieloto brīvību un neatkarību. Varu stingri saņēma rokās pati tauta, kļūdamā par vienīgo zemes saimnieku un sava likteņa noteicēju. No skatuves uz visiem laikiem aizgāja visādu sugu nodevīgie valdītāji, kas divdesmit gadus varmācīgi apsveda un ekspluatēja darbaļaudu masas, atļāva ārzemju imperalistiem izlaupt zemi un nekaitrīgi apmeloja diženo socialisma valsti.

1940. gadā visa mūsu dzīve izmainījās pašos pamatos, atbrīvodamās no lielākā cilvēces lāsta — bezdarba un nabadzības, kas ilgu gadus žņaudza desmitiem tūkstošu ļaužu. Tautas rītdiena kļuva gaiša un jaunu cerību pilna. Mēs sākam likt stiprus pamatus socialīsam, neredzēti strauji uzplauka socialistiskā kultura, pa jauniem ceļiem sāka liet literatūra un māksla. Padomju tautu brālīgā saime visās dzīves nozarēs sniedza mūsu tautai vēl nepildzīvotu atbalstu un palīdzību. Latvieši kļuva par pilntiesīgiem padomju cilvēkiem, kas vairs pasaulē nebija vieni un pamesti. Uz padomju valdības un partijas lielo gādību un rūpēm latviešu tauta atbildēja ar spēku mobilizāciju socialistiskajā celtniecībā un kultūras jaunradē. Darbs kļuva par varonības un slavas lietu, par galveno iedvesmas avotu un saturu dzīvei. Iša laikā mēs sasniežām to, ko pirms padomju varas nevarējām sasniegt ilgu laiku.

Auga un rūdījās jauni cilvēki, kas Lielajā Tēvijas karā bezbailīgi aizstāvēja Padomju Dzimteni pret fašistiskajiem iebrucējiem. Tūkstošiem latviešu tautas labāko dēlu un meitu no kara sākuma dienām līdz uzvarai cīnījās frontēs un aizmugurē par Padomju Tēvzemes atbrīvošanu no hitleriskajiem barbariem, par padomju varu, — vienīgo varu pasaulē, kas nodrošināja mazajai latviešu tautai patiesu brīvību, neitrucētu gājienu uz nākotni. Šāda apziņa deva spēku un izturību grūtās kara pārbaudes dienās, norūdīja par istiem, nelokāmiem padomju patriotiem.

Pateicoties palīdzībai, ko mums nemīgi sniedza brālīgo republiku darbaļaudis, mēs varējām ātri likvidēt miljonus kara postījumus, nodrošināt neitrucētu visas dzīves attīstību, panākt vispusīgu saimniecības, zinātnes un kultūras uzplaukumu.

Kad paskatāmies uz savām rūpnīcām, pilsētām vai kolchoziem, redzam, ka visur verd jaunrade un rosme.

kas pārvērtis mūsu republiku līdz nepazīšanai. Mūsu rūpniecība un lauksaimniecība apgādāta ar modernākajām padomju mašīnām, kas ne tikai paātrina ražošanu, bet atvieglo cilvēkiem darbu, noveļ darba smagumu uz mašīnām. Darbs ar katru dienu kļūst mehanizētāks un tā veicēji — par ražošanas procesa komandieriem.

Vidējā un augstākā izglītība, kas buržuāzijas valdības laikā bija leģendāri tika privilēģēto saimīnā, kļuvusi pieejama ikvienam cilvēkam. Tas ir viens no lielākajiem ieguvumiem. Mūsu jaunieši, strādnieki un strādnieces mācās visās Padomju Savienības mācību iestādēs, apgūdami visdažādākās profesijas. Latviešiem izauguši savas Intelligences kadri, kas katru gadu papildinās ar simtiem jaunu inženieru un agronomu, skolotāju un ārstu, zinātnes un mākslas darbinieku, kuriem valsts nodrošina neitrucētus, vispusīgas studijas, bet pēc mācību iestāžu beigšanas — darbu savā specialitātē. Par to nevar sapņot kapitalistisko valstu jaunatne. Mūsu jaunā paaudze aug moza un dzīves priecīga, jo to nenomāc rūpes par rītdienu. Stājina Konstitūcija visiem nodrošinājusi darbu un atpūtas tiesības, nodrošinājusi laimīgas vecuma dienas. Mūsu cilvēki aug par kultūrlākaļiem ļaudīm pasaulē, kam brīvi pieejami visi progresīvas zinātnes un kultūras sasniegumi. Ik vakarus teatru un koncertu zāles pilda tūkstošiem apmeklētāju; grāmatu, laikrakstu un žurnālu netrūkst nevienā ģimenē, visplašākās aprindās arvien dziļāk apgūst diženo marksisma-leninisma mācību, par ko agrāk latviešiem draudēja ilgi cietuma gadi.

Latviešu kultūras sasniegumi, tās literatūra un māksla kļuvusi pazīstami tālu ārpus mūsu Dzimtenes robežām. Ar kļēvu valodas starpniecību latviešu grāmatas lasa visas tautas demokrātijas zemēs, ko iedvesmo Padomju Savienības tautu daiļrade, padomju literatūras un mākslas paustās humanisma idejas.

Mūsu mērķis — kopā ar visiem padomju zemes darbaļaudīm uzcelt komunistisko sabiedrību, cīnīties par mieru un sadarbību starp tautām. Mūsu darba un kultūras sasniegumi ir lieli, bet vēl lielāki tie būs nākotnē, kad jaunās pēcgades sasniegumi pacels mūsu republikas rūpniecību un lauksaimniecību nebijušos augstumos. Latviešu darbaļaudis ir pateicīgi padomju varai, ka viņiem dota lielā un vēsturiskā iespēja cīnīties pirmajās rindās par visas cilvēces brīvību un laimi. Tāpēc katrs no mums šajās dienās atceras 1940. gada 17. jūniju, kas latviešu tautai atnesa tās īsto pavasari.

Jānis Grants

Pārvarēt literatūras zinātnes atpazīcību

Partija un valdība plevērš ļoti lielu uzmanību padomju literatūras attīstībai un zēšanai. Komunistiskās partijas 19. kongress izvirzīja visiem literātiem un mākslas darbiniekiem uzdevumu — panākt jaunu mākslinieciskās daļrades pacēlumu.

Mūsu literatūras attīstībā liela un goda pilna loma ir literatūras zinātnē un literatūras kritikai. Literatūras zinātnē jārisina mākslinieciskās daļrades kardinālās jautājumi, jāanalizē literārā procesa likumsakarības, jāpētī bagātīgais klasikas mantojums un jāvispārina padomju literatūras pieredze, jāsekmē mākslinieciskās daļrades tālākā attīstība, nesamierināmi jācinās pret buržuāzisko ideoloģiju.

Padomju sabiedriskās aprindas un partijas kritika sniegus literatūras zinātniekiem neatveramu palīdzību, iznīcinot satrēkušas tādas padomju tautai naidīgās ideoloģijas izpausmes kā antipatriotisko, estetiķojošo kritiku, buržuāziskā nacionālisma un kosmopolitisma recidīvus, nihilistisku izturēšanos pret klasisko mantojumu, jebkādu marksisma vulgarizēšanu un vienkāršošanu.

Marksistiski-jēginiskais pasaules uzskats dod literatūras zinātniekiem un kritiķiem iespēju vissarežģītāko literārā parādību analīzēšanā un vērtēšanā balstīties uz stingri zinātniskiem pamatiem. Padomju literatūras zinātnē, kas tuļina Beļinska, Černiševska un Dobroļubova dīzenās tradīcijas un bruņojoties ar marksistiski-jēginisko metodoloģiju, aicināta dot jaunu apgalsojumu svarīgākajām literatūras attīstības problēmām. Pēdējos gados pie mums radusies virkne vērtīgu darbu par klasisko mantojumu. Pašreizējās grāmatu un darbu skaits par atsevišķām padomju literatūras problēmām.

Taču literatūras zinātnes attīstībā ir vēl ne mazums nopietnu trūkumu. Mūsu literatūras zinātnieki vāji saistīti ar dzīvi, nereti viņu darbs atrauts no mūsdienu galvenajiem uzdevumiem. Tas īpaši spilgti izpaužas tai pamestības stāvoklī, kādā ir padomju literatūras pētīšana. Mūsu augstskolām joprojām nav padomju literatūras vēstures, grāmatas. PSRS Zinātņu akadēmijas Pasaules literatūras institūts nepieļaujami novilcinājis «Padomju literatūras vēstures» sagatavošanu. Trūkst labu grāmatu par brālīgo republiku literatūras vēsturi. Nav izpētīta vairāku izcilu padomju rakstnieku daļrade, nav labu grāmatu par mūsu izcilākajiem dramaturgiem.

Padomju literatūra ir pirmā literatūra pasaulē, kas izvirzījusi savu daļdarbu centrā darbajauz masas, kuras kļuvušas par patiesām vēstures veidojām, aktīvām jaunās dzīves cēlājam. Desmitiem un simtiem darbu padomju rakstnieki parādījuši jauno varoni — socialisma celtņiek, radījuši tautas labāko pārstāvi — dīzās Komunistiskās partijas dēļu tēlus. Padomju literatūra ievadījusi mākslā ne mazumu jaunu tematu, kuras radījuši jaunā istenība, — tematu par padomju patriotismu, socialistisko jauncelsmi un personības izaugsmi socialisma apstākļos, tematu par Komunistisko partiju — padomju sabiedrības lielo vadītāju un virzītāju spēku. Socialistiskais realisms prasīja vispusīgi apgalstot istenības procesus tās revolucionarajā attīstībā, paver plašas iespējas visu māksliniecisko līdzekļu bagātību, visu literatūras veidu un žanru izmantošanai.

Sis pasaulē pirmās socialistiskās literatūras ļoti bagātīgā idejiski mākslinieciskā pieredzē vēl nav radusi pietiekamu vispārīnājamu literatūras zinātnieku un kritiķu darbos.

Mūsu padomju literatūra ir daudznaclju literatūra. Tā ir tautu draudzības, proletariskā internacionālisma un padomju patriotisma cildeno ideju paudēja. Brālīgā vienotībā noris visu PSRS tautu literatūras attīstība. Literatūras zinātnieku uzdevums ir parādīt lielisko procesu, kā brālīgo republiku literatūras savstarpēji sekmē to bagātību pavairošanu.

Nacionālo republiku lielākajā daļā ir Zinātņu akadēmijas, valodas un literatūras zinātniskās pētniecības institūti. Izauguši jauni, spējīgi literatūras zinātnieku kadri. Bet pētnieciskais darbs literatūras zinātnē joprojām krasi atpaliek no mūsdienu prasībām. Vairākos pagājušajā gadā notikušajos savienoto republiku Komunistisko partiju kongresos panāti kritizēja to literatūras zinātnieku darbu, kas pieļāvuši rupjas kīdas literatūras attīstības apgalsošanu. Kompartiju kongresos no-

rādīts, ka nepieciešams pārvarēt šos trūkumus, virzīt uz priekšu literatūras zinātni.

Ne mazums robu ir ļoti bagātīgā klasiku mantojuma pētīšanā. Augstskolām joprojām nav 19. gadsimta krievu literatūras vēstures mācību grāmatas, pat par agrāko laiku lielākiem rakstniekiem nav labu monografiju. PSRS Zinātņu akadēmijas Literatūras institūta («Puškina nama») vēl pirms Tēvijas kara pasākta «Krievu literatūras vēstures» izdošana desmit sējumos un jau vairākus gadus apstājusies pie pietkā sējuma.

Galīgi neapmierinošā stāvoklī ir literatūras teorijas un marksistiski-jēginiskās estētikas jautājumu pētīšana. Būtībā mums nav literatūras teorijas mācību grāmatas, jo līdzšinējās pilnīgi neatbilst mūsdienu prasībām. Nav darbu par socialistiskā realisma teoriju, grāmatu par estētikas vēsturi, tai skaitā par lielo revolucionāro demokrātu Beļinska, Černiševska un Dobroļubova estētiku, kuri devuši milzīgu ieguldījumu mākslas zinātnē. Aizvien vēl nav pārvarēta dīļa plaisa starp literatūras zinātni un kritiku. Vāji tiek pētītas teorijas galvenās problēmas, kas saistītas ar mākslinieciskās daļrades un literārā procesa likumsakarību būtības izpratni. Radošās pieejas vietā virkne darbu valda aizraušāns ar citātiem un burtkalpība, dogmatisms un vienu un to pašu vispār zināmu patiesību talmudiska atkārtošana.

Joprojām liek sevi manīt mākslinieciskās daļrades specifiku ignorējošā vulgarā socioloģisma paleikas. Daži kritiķi un literatūras zinātnieki, pavīrši pārstāstījuši darba ideju, uzskata savu uzdevumu par pabeigtu, atstājot bez leverbības tipiskuma, mākslinieciskuma, meistarības, valodas, stila, kompozīcijas un tamlīdzīgu jautājumus, — visu to, kas veido mākslas miesu un asinis. Mūsu literatūras zinātniekiem un kritiķiem noteikti jādara gals vulgarā socioloģisma paleikam, nevērtībai pret rakstnieku meistarības jautājumiem.

Svarīga nozīme padomju literatūras zinātnes attīstībā ir tam, ka padomju sabiedrība nostājusies pret aplamo bezkonfliktu teoriju.

Marksisms māca, ka neviena zinātne nevar attīstīties bez uzskatu cīņas, bez radošām diskusijām. Turpretim literatūras zinātnieku vidū vēl vāji attīstīta kritika un paškritika, maz patiešām radoši, drosmīgi un principiāli apspriež literatūras attīstības aktuālās problēmas. Dažviet vēl nav izskausts savrupības, noslēgtības un nogrupēšanās gars.

V. Majakovskim vēltito darbu plaša apspriešana palīdzējusi atmāskot sektantisku, nogrupējumu uzskatu paudējus, atklājuši jaunus spēkus literatūras zinātnē. Drosmīgāk jāpraktizē literatūras zinātnes un kritikas aktuālo problēmu plašas kolektīvas apspriešanas metode. Starp citu, sen jau vajadzēja sarīkot A. M. Gorkija daļradei vēltito darbu apspriešanu.

Literari mākslinieciskajiem žurnāliem jābēdiz apmierināties ar atsevišķām recenzijām. Tie aicināti drosmīgi izvirzīt savās slejās literatūras teorijas un vēstures aktuālus jautājumus, publicēt gadskārtējus literatūras apskatus, darbu tematiskus apskatus utt.

PSRS Zinātņu akadēmijas, republiku Zinātņu akadēmiju un PSRS Zinātņu akadēmijas filiāļu literatūras institūtiem jāapvieno padomju literatūras zinātnes labākie spēki. Pienācis laiks kategoriski prasīt, lai šie zinātnes centri krasi uzlabotu savu darbu, prasīt pilnvērtīgus zinātniskus darbus par literatūras attīstības kardinālajām problēmām. Būtībā vienaldzīgā pozīcijā literatūras zinātnes jautājumā nostājusies Padomju rakstnieku savienība. Literatūras zinātne ir rakstnieku organizācijas vitali svarīga darba joma, un Rakstnieku savienība nedrīkst samierināties ar literatūras zinātnes atpazīcību.

Mums ir literatūras zinātnieku kadri. Jāapvieno veco, pieredzējušo un jauno zinātnieku un kritiķu kadru pilnīgi literatūras attīstības visaktuālāko jautājumu atrisināšanai.

Padomju literatūras zinātne un literatūras kritika ir ideoloģiskās frontes atbildīgs iecirknis. Partijas XIX kongresa lēmumu iedvesmoti, padomju literatūras zinātnieki un kritiķi aicināti drosmīgi virzīt uz priekšu literatūras zinātni, godam pildīt savus cildenos uzdevumus — aktīvi sekmēt mūsu literatūras attīstību un zēšanu.

(Lalkraksta «Pravda»
š. g. 9. jūnija levars)

Veicināt ciešāku sadarbību ar jaunajiem rakstniekiem

Sā gada 10. jūnijā Latvijas PSR Radioinformācijas galvenajā pārvaldē notika apspriede ar jaunajiem rakstniekiem un žurnālistiem. Apspriedes uzdevums bija panākt Radioinformācijas pārvaldes darbinieku un jauno rakstnieku ciešāku sadarbību. Radioinformācijas pārvaldes priekšnieks I. Lēmanis, galvenā redaktore M. Ziemeļe un redakciju vadītāji informēja klātesošos par Radioinformācijas pārvaldes darba īpatnībām, turpmākajiem plāniem un uzdevumiem, jaunos literatūras aktīvi piedalīties radioarāžu sagatavošanā, lai literārie, informatīvie u. c. raidījumi būtu aktuāli, daudzpusīgi un saistoši literārā formā. Jaunie rakstnieki L. Lēmanis, Z. Skulnš, A. Vanags, A. Skalbe u. c. savukārt izteica daudz vērtīgu ierosinājumu, kā celt radioarāžu idejisko un māksliniecisko līmeni.

B. Bunga

JAUNS LIETUVIEŠU BALETS

Lietuvas PSR Valsts operas un baleta teātris Viļņā uzvedis pirmo lietuviešu padomju baletu «Jūras krastā». Baleta autori ir jauni mākslas darbinieki — komponists J. Juzēlūns un libretists V. Grivickas. Baletā tēloti Padomju Lietuvas zvejnieki, viņu aktīva līdzdalība jaunās dzīves celtniecībā. Baletā pārliecinoši izteikta mūsu Dzimtenes tautu nesatricināmā draudzība, parādīta viņu lielā palīdzība lietuviešu tautai.

Jāatzīmē, ka J. Juzēlūns ir viens no visjaunākajiem Padomju Lietuvas komponistiem. Viņš tika 1944. gadā, pēc hitlerisko iebrukumu padziņšanas, iestājās konservatorijā. Ievēribu izpelnījies viņa 2. simfonija, kas vēlta Padomju Lietuvas 10. gadadienai.

KIRGIZU VALODAS JAUNA PAREIZRAKSTĪBA

Publicēta Kirgīzijas PSR Augstākās Padomes Prezīdija apstiprinātā kirgīzu valodas jaunā pareizrakstība. Kirgīzu literārā valoda izveidojusies vienīgi pēc Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas. Pirms tam kirgīzu tautai nebija savas rakstības. Te nedarbojās neviena nacionālā skola. Rakstīt un lasītprātēju skaits nerasniedza pat divus procentus. Komunistiskās partijas vadība Kirgīzijā izauguši nacionālas inteliģences kadri.

Pateicoties lielajiem pārveidojumiem, tautas valoda kļuvusi bagātāka, tāja uzņemti ļoti daudz jaunu vārdu. Tagad kļuva nepieciešams radīt jaunu pareizrakstību. To izstrādājis PSRS Zinātņu akadēmijas Kirgīzijas filiāles Valodas, literatūras un vēstures institūts.

MOSU

DZIMTENES MUZIKAS KOLEKTIVU KONCERTI VASARĀ

Vasarā Maskavā viesosies pieci dziesmu un deju kolektīvi — Ukrainas PSR Valsts tautas koris, Omskas Krievu tautas dziesmu koris, Volgas Tautas koris, Gruzijas PSR Valsts dziesmu un deju ansamblis un Moldāvijas PSR Tautas deju ansamblis.

Daudzi galvaspilsētas mākslas kolektīvi vasarā izbrauks uz dažādām mūsu Dzimtenes pilsētām. Pjātlicka vārdā nosauktais Valsts krievu tautas koris ieradīsies Aizkaukāzā un Krīmā, PSRS Valsts tautas deju ansamblis — Leningradā, Petrozavodskā un Baltijas republiku pilsētās.

Daudzi kolektīvi viesosies Dzimtenes dienvidos, lielāko kūrvietu rajonos. Pirmo reizi uz ilgākiem koncertu ciklēm Sočos un Kislovodskā izbrauks N. Osipova vārdā nosauktais Valsts krievu tautas instrumentu orķestris.

PSR Savienības Valsts simfoniskais orķestris pilnā sastāvā izbrauks uz Sočiem, Leningradas Valsts filharmonijas simfoniskais orķestris — uz Kislovodsku.

Krievu tautas dziesmu koris KPFSR Tautas mākslinieka A. Sveņņikova vadībā sniegs vairākus koncertus Sevastopolē, Zaporožjē, Čersonā, Kachovkā un Odesā.

Aizkarpatu tautas koris izbraucis uz Tālajiem Austrumiem. Tās koncertēs Piejūras novada un Sachalinā pilsētās.

Uzbekijas PSR filharmonijas dziesmu un deju ansamblis dosies uz Kazahijas, Sibīrijas un Urālu pilsētām, Ziemeļu dziesmu koris — uz Pivēlgu un Ziemeļkaukāzu. Vasaras viesizrāžu koncertos piedalīsies Urālu tautas koris, Ukrainas PSR Valsts Nopelniem bagātā Akadēmiskā kora kapela «Dumka» un citi kolektīvi.

Ansamblji, kori, orķestri, kā arī soliisti sniegs 4.000 koncertu uz dažādām mūsu Dzimtenes skatuvēm.

GRĀMATU APSKATS

„Stāsts par Bukovinu”

Ukrainu rakstnieks Igors Muratovs savu stāstu vēltījis tautas brālēm — Bukovīnas ukraiņiem, iepazīstinādamās lasītāju ar dzīvi Bukovīnā gan pirms, gan pēc padomju varas nodibināšanās. Stāsta uzrakstīta pirmajā personā. Stāstītājs ir 54 gadus vecs kolchoznieks Tanasijs Karpjuks, kas nogājis garu un sarežģītu dzīves ceļu — izceļis austriešu baronu un rumāņu muižnieku valdīšanas laikus, sagaidījis padomju varas nodibināšanos, ekspluatācijas iznīcināšanu un iesaistījis savas zemes brīvā, kolektīvā jauncelsmes darbā.

I. Muratovs labi prot atrast tipisko, raksturīgo un atbilst, atsiļāt mazvērtīgo. Ar nedaudzām pazīmēm skaidri un pārliecinoši raksturotas darbojošās personas. Piemēram, raksturojot kulaiku Kosovanu, teikts: «Viņš bija slikts cilvēks, augļotājs, asinssūcējs, otru līdzīgu grūti būtu atrast. Jaunībā viņš bija pie mūsu pana kalpojis par sulaini, bija ļoti iemācījies panēm ar svārku stērbesles laizīt un pastiepto roku bučot. Pats viņš bija plēsīgas dabas, bet arī glēvulis: viens no tiem, kas, ratos sēdēdams, pat zaķim ceļu grieza», un lasītāja priekšā nostājas raksturīgs ekspluatatora tēls.

Stāsta galvenos tēlus rakstnieks izveidojis pietiekami tipiskus un arī pietiekami individuālus. It īpaši to var teikt par Tanasiju Karpjuku. Tajā daudz tipisku īpašību, tādu, kas raksturīgas arī pārējiem Bukovīnas zemniekiem, bet tam arī pietiekami daudz individuālu iezīmju — tādu, kas piemīt tikai Karpjukam vienam. Karpjuka kā tēla izaugšana stāsta lielākajā daļā loģiski izriet no notēlotajiem apstākļiem.

Pārliecinoši veidots ir komunistā ciena padomes priekšsēdētāja, vēlāk kolchoza partorga Bernika tēls. Viscaur viņu jūtam kā vadītāju, virzītāju. Berniks ir vienmēr tur, kur tas visvairāk nepieciešams. Aprīņojama

„Pirmais trieciens”

Savu pienākumu, savu darbu vadošo ideju revolucionārās franču rakstnieks Andrē Stīls skaidri formulējis kādā rakstā, kur viņš stāsta, kā pirmoreiz klausījies uzstājamies Morisu Torezu: «Pirmo reizi mūžā man bija iespēja tik pilnīgi pārliecināties, ka vārds, iespējams cilvēka apziņā, kļūst par materiālu spēku. Pēc mītiņa Vazjerā es sevišķi skaidri sapratu, ka rakstīt nozīmē kalpot tautai. Nevis vienkārši rakstīt grāmatas — lai arī labas, lai arī patiesas — bet rakstīt, vadoties no zināma laika posma pamatproblēmām, rakstīt tā, it kā izpildītu partijas uzdevumu, piedaloties ar savu daļrādī ogļraču varonīgajā cīņā un cīņā par mieru.»

Ikviena Andrē Stīla darbs — vai tas būtu neliels raksts franču komunistu centrālā organa «Humanitē» slejās, vai stāsts, vai romāns — ir caurstrāvots ar lielu naidu pret tautas tenaidniekiem, ar dziļu mīlestību uz darbajauz labākajiem dēļiem un metāmi. Andrē Stīla darbos galvenais varonis vienmēr ir tauta. Tas spilgti parādīts viņa pirmajās grāmatās — «Kainraclis, biedri, ir lepns vārds» (1949. gads) un «Sena» iziet jūrā» (1950. gads). Vispilgtāk darbajauz cīņas moments par mieru, par labāku nākotni izcelts 1951. gadā sarakstītajā romānā «Pirmais trieciens», par kuru rakstniekam piešķirts augstais apbalvojums — Staļina premija. Sis romāns, kas nesien izdots arī latviešu valodā, ir iecerētās triloģijas pirmā daļa. Otrā daļa — «Notikums ar lielgabalu», jau iznācis krievu valodā.

«Pirmais trieciens» ir grāmata par franču dokeru cīņu pret amerikāņu okupantiem. Grāmata nav viena atsevišķa galvenā varoņa, nav vienotas sižetiskās līnijas. Īpatnā mākslinieciskā izveidē rakstnieks parādījis veselu virkni afnu no dokeru un sīkpilsuņu dzīves, meistariski atklādam, kā amerikāņu okupācija ielaūzās dažādās ģimenēs, parādīdamās, kā tauta, neraugoties uz postu, nabadzību un iebaidīšanu, saka savu nelokāmo «nē».

Cīņas priekšgalā iet komunisti. Viens no spilgtākajiem romāna tēliem ir Dimitrova vārdā nosauktais partijas šūnīpās sekretārs Anri Lerua. Sini vienkāršajā dokerā slēpjas liels spēks. Anri nav nekāds paraugcīvēks, kas vienmēr visu izdara pareizi, nekļūdīgi. Kļūdoties viņš mēdās, paškritiski prot novērtēt izdarīto. Viņa autoritāte tik liela tādē, ka Anri nekad nedarbojas viens. Jo spilgti viņa personību izjūtam dokeru atklātās partijas sapulces

smalkjūtība vērojama viņa attiecībās ar padomju cilvēkiem. Nekur to neredzam, kā sausu agitatoru, fražulainu runātāju. Viņa taktika darbajauz audzināšanā mainīga un elastīga. Berniks cenšas ieradināt bijušo nebrīvo zemnieku patstāvīgi spriest un domāt, lai tas apzinātos, ka ir istas savas zemes saimnieks.

No sieviešu personāžiem pilnīgāk izveidots Marijas tēls. Lasītājam Marija pirmo reizi parādās mirkli, kad tā, riskēdama ar savu dzīvību, glābj no nāves mazo Semenku. Stāsta tālākā risinājumā Marija sāk nīst Semenko, jo tas var atņemt mantojuma tiesības viņas istajam dēlam. Tādas savstarpējas attiecības, kā pareizi atzīmē Karpjuks, izveidojās «novis tāpēc, ka visi ļaudis pie mums bija slikti un skopli. Pati dzīve viņus tā plēleca pie zemes, ka tie viens uz otru ir nepaskatījās, — kaut tikai pats kaut kā nodzīvotu». Karpjuka vārdu patiesīgu drīz vien apstiprina pati dzīve. Pēc padomju varas nodibināšanās Marijas un Semenko attiecības izmainās, izdod arī ilggadīgais naidis starp stāsta varoņiem Mateiku un Platiku.

I. Muratovam skaidra un izkopta valoda, kas saista lasītāju jau no pirmajiem teikumiem. Par stāstītāju izveidāmajies zemnieku, autors valodu tomēr saglabājis izteiksmīgu, tēlainu, brīvu no lētiem jokiem. Vecais Karpjuks uz visu skatās ar zemnieka acīm un viņa runas veidā jūtama stipra mērķtiecība, precizitāte tēlojumā; stāstā daudz arī rūpīgi veidotu salīdzinājumu, tautas izteicienu, parunu, kas, padarot stāstījumu dzīvu un interesantu, ir šī darba neatņemama sastāvdaļa.

I. Muratovs, attēlodams Bukovīnas ukraiņu dzīvi, uzrakstījis patiesu, interesantu un vajadzīgu grāmatu, kurā ar lielu mīlestību runā par vienkāršo darba cilvēku, kas, atbrīvots no ekspluatācijas spaidiem, kļūst par gaišas un laimīgas dzīves cēlāju.

Sk. Rītere

laikā. Lūk, Anri uzstājas. Viņš ļoti uztraucies, bet satraukums ātri pazūd. «Tā mēdz būt aizviena. Viņš tikai cenšas izvairīties no tukšām frazēm, pasacīt vajadzīgo un pēc biedru acīm un sejam vēro, vai teiktās darbojas. Biedru sejas viņa domām dod pat ievirzi. Galvenais taču galā klausītāju domas, jānāk saskarē ar tām.»

Līdzās Anri mēs sastopam arī daudzus citus cīnītājus, kas partijai bezgalīgi uzticas. Viņi dzīvo neizsakāmā nabadzībā, caurās dēļu būdās, apakšzemes blindažās, bet visi šie Gitoni, Zežani, Dīpi māk aiz sava šīsdiens posta saskatīt rītdienas jaunās Francijas gaišās perspektīvas. Lai to izcīnītu, pirmām kārtām jātiek galā ar jēpkēm. Dokeru pretestība ir sīva — viņi drīzāk mirst badā, atdod audzināšanā savus bērņus svešiem cilvēkiem, nekā ir ar mieru izkraut kaut vienu kuģi ar kara materiāliem, kas domāti karam pret Vjetnamas tautu.

Dīļa sirsība dvesmo no tām grāmatas lappusēm, kur autors rāda, kādas nesaraufamas saites vieno franču dokerus ar Padomju Savienību, cik liela ciena un mīlestība ir viņiem uz socialisma zemi. Nodāļ «Par ko cilvēki sapņo naktīs» Anri un Poleta runā par to, kā dzīvo cilvēki Padomju Savienībā. Un bezgalīga ticība skan Anri vārdos Poletai: «Iedomājies, ka arī pie mums ir tāpat kā pie turienes strādniekiem. Mēs dzīvojam lielā gaisā namā ar centralapkurī un visu citu. Bērņiem ir gultīņas... Es, protams, esmu stachanovietis... Mums ir vīns, kas nepieciešams... Man pat asaras sarīses acīs, tik ļoti par to domāt. Un man liekas, ka es skatos padomju filmu: kad redzu uz ekrāna padomju biedrus smejamies, apmīļojas acis. Lai redzētu skaidri, cieši jāsažņaudz dūres.»

Romans bēdās ar dokeru «pirmo triecienu». Viņi organizēti pamet savas nožēlojamās būdes un ieņem lielo ēku, kur agrāk bija arodu apmācības skola. Tas pats par sevi ir sīks gadījums, neliels solītis lielajā cīņā. Tomēr tas liecina par strādnieku vienoto spēku cīņā par laimi. Jo laime, kā to saka Anri, «nekad nenāk pati no sevis».

Andrē Stīla romānā izjūtama gaišā nākotnes perspektīva, ticība jaunajai Francijai, kuras veidotāji ir ārēji smagnējie, parupjie un nomocītie, bet iekšēji tik liela proletariska spēka pilnī darbaļaudis. Tie ir ļaudis, kuru rokās ir Francijas nākotne.

M. Augstkalna

Gorkijs — cīnītājs pret reakciju

18. jūnijā palet septiņpadsmit gadu kopš socialistiskā realisma literatūras pamatlīdzēja, dižena proletariskā humanista Maksima Gorkija nāves.

Rakstnieks komunisti Maksims Gorkijs ar visu savu plašo un daudzveidīgo daiļradi dedzīgi puda marksistisko pasaules uzskatu, bija kvēls komunistiskās sabiedrības un komunistiskās mākslas cīnītājs. Būdams dziļš un konsekvents proletariata ideologs, viņš bija viens no visaktīvākajiem un kaislākajiem cīnītājiem pret imperialistisko reakciju un it īpaši pret fašismu. Gorkija antifāšistiskie sacerējumi piekaltāmi padomju publicistikas vispārīgajiem paraugiem. No Gorkija komunistiskās ideoloģijas, no viņa vispusīgās izglītības un smalkās dzīves pazīšanas rodas viņa pretfašistiskās cīņas dziļums un konsekvence, tās konkrētās, asi analizējošās raksturs.

Maksims Gorkijs, būdams bezgalīgi uzticīgs proletariata cīņai, lai, asi karoja pret jebkuru proletariātam naidīgu parādību. Tāpēc viņa pretfašistiskā darbība aizsākas jau ilgi pirms fašisma rašanās — rakstnieks kaujinieciski uzstājas pret visiem fašisma izcēlšanās priekšnosacījumiem, pret tā vēsturiskajām saknēm. Jau pirms pirmā pasaules kara viņš nesaudzīgi atmasko buržuāziskās reakcijas pieaugumu. Gorkijs ar saviem rakstiem, pamfletiem un daiļdarbiem dod zinātnisku, mākslinieciski spilgtu raksturojumu varmācīgai kapitalisma pasaulei, ko sedz «lojisku neapmierinātību» (Rakstnieks redz, ka kapitalisti rūpējas tikai par darbajaužu verdzības sistēmas pastiprināšanu; — par verdzināšanas ieroci viņi pārvērtuši pat zinātni un visu kultūru, un šim mērķim izdomājuši arī nacionalismu un antisemitismu. «Šo indi, ar kuru viņi grib nogalināt ticību visu cilvēku brālībai» (Vēstule A. Fransam 1906. g.).

Ar dziļām sāpēm lielais humanists vēro koloniālo tautu apspiešanu, — šim beztiesīgajam tautām «pārāk acīmredzamas kļūst «baltās briesmas»... Gorkijs saprot, ka tautu naidu, rasismu izsauc un audzina «komandējošo kļu alkātība», un viņš nenoguris atbilst visu darba cilvēku uz brālīgu sadarbību.

Pamfletā «Karalis, kurš augsti tur savu karogu» (1906.) ar graujošu izsmieku rakstnieks attēlo vācu karali, kas pārstēdzoši līdzīgs vēlākajam Hitleram. Abi viņi vēlas pārvērst tautu par primitīvu bezmazdēgu būtnēm, lai būtu to vieglāk pārvaldīt; abi viņi sapņo arī pārvērst armiju par trulu automātisku spēku, jo šim manīkam šķiet, ka «labākais karavīrs ir tas, kuram smadzenes ne maz nedarbojas». Šis pamflets skan kā brīdinājums par valsts varas reakcionārisma pieaugumu imperialistiskajās valstīs.

Ne mazāk svarīga ir Gorkija uzstāšanās pret fašistiskās ideoloģijas filozofiskajiem digliem.

Valrēķināt rakstnieks karo pret buržuāziskā individualisma filozofiju — pret Ruso, Kantu, Satobriānu, bet visvairāk pret Stīneru un Ničē, kuru zooloģisko individualismu vēlāk ar sajūsmu uzņēma fašisti. Gorkijs spilgti parāda, ka individualisms ir «sociāls aklums», ka Ničēsludinātā «pārcilvēka», «blondās bestijas» ideja ir «saimnieku filozofija», «kungu morāle», — tā nozīmē darbajaužu masu nišanu, zvēriskas eksploatacijas un patvaļas attaisnošanu. Šo cilvēknaidīgo mācību Gorkijs saskata arī Dostojevskī. Nikni vērsdamies pret Dostojevskā slmīgo mākslu, Gorkijs cīnās pret viņa demoralizējošo ietekmi krievu literatūrā un sadzīvē.

Sevišķi daudz lielais mākslinieks cīnījās karo pret mietpilsonību, pret «nedejīgajiem starpspājiem, kas vēlāk pārdodas fašismam. Gorkija kaisli revolucionārā un mērķtiecīgā personība virāk par visu ir naidīga sabiedriskai vienaldzībai, egoismam, glēvulībai un «nedejībai. Tieši šīs īpašības piemita ar piemīt parazitiskajiem sīkburžuāziskajiem slāņiem, kas vienmēr svārstās starp revolūciju un kontrrevolūciju un parasti izvēlas «vieglākās pretestības līniju». Gorkijs visu mūžu līdz sirds dziļumiem nīst «sīkburžuāzisko rūs» un vērsas pret to ar visu savu talanta spēku. Viņa «Piezīmes par mietpilsonību» (1905.) augsti novērtē V. I. Lēņins. It sevišķi rakstnieks nīst mietpilsoni, kuram interesē tikai personīgā labajūta, pašlabums, «kaut arī tas nozīmē visas zemes garīgo nāvi». Šos Gorkija vārdus vēlāk pilnīgi apstiprina vēsture, — zemēm, kurās sagrābj varu fašisti, patiešām draud garīgā nāve, bet mietpilsoni padodas bez jebkādas cīņas, viņi cenšas omulīgi iekārtoties «vispēcīgākās armijas

alzmugurē...» Redzēdams, ka sīkīpašnieki un to ideologi — socialdemokrati — palīdz fašismam nostiprināties, Gorkijs turpina vēl nesaudzīgāk graut šo nodevīgo «trešo karotāju» un to vadoņus «socializētus».

Ļoti asi lielais publicists vērsas pret sīkburžuāzisma paliekām jaunajā Padomju valstī. Nesamierināmu rakstnieka naidu izpelnās visi tie, kas negrib vai neprot godīgi strādāt, kas cenšas ledzīvoties uz citu rēķina. Viņš saprot, ka šādi cilvēki ir kaitīgi kā indīgi purva izgarojumi, jo viņi nomaitā arī citos darba mīlestību un visur ievieš pesimismu, sastingumu, paviršību un aukstu formalismu. No viņu vidus nāk kaitnieki, spiegi un nodevēji. Gorkijs parāda spilgti un neapstrīdami, ka mūsdienās ir tikai divi ceļi — kapitalistu un darba tautas ceļš, un atklāj abu šo ceļu perspektīvas. Godīgākie un apzinīgākie sīkburžuāzijas pārstāvji, sevišķi tās progresīvā inteliģence, izšķiras un aiziet pa revolucionāro, proletariata ceļu.

Gorkija tieša cīņa pret fašismu aptver viņa mūža pēdējo gadu desmitu (1927.—1936.). Sajos gados viņš saraksta ap 300 publicistisku rakstu, un lielā daļā no tiem ir pretfašistiskie raksturs (šajā ziņā visspilgtākie no tiem ir — «Proletariskais humanisms», «Par zaldatiskām idejām», «Par kultūrām», «Par formalismu», «Proletariskais naidis», «Saruna ar jaunajiem» u. c.).

Fašisma raksturojumā Gorkijs konsekventi pieturas pie komunistiskās partijas stāvēšanas līnijas šajā jautājumā. Pretstatā nodevējam Trockim un angļu reformistiem, kuri uzskata fašismu par sīkburžuāzisku kustību, Gorkijs noteikti pasvītīto šīs reakcijas lielburžuāzisko raksturu; — viņš norāda, ka fašisms ir «... pēdējā rezerve lielburžuāzijai tās nežēlīgajā, neilvēciskajā cīņā pret strādniekiem un zemniekiem...» («Sādās vēsture»). Citur rakstnieks saka, ka Vācijas fašisti ir «baķieru un ieroču fabrikantu lielklepi» un ka «fašistu parāde ir vienlaicīgi kapitāla spēka un vājuma parāde». Gorkijs runā par fašismu kā par buržuāzijas garīgā bezspēka pazīmi, kā par viņas intelektuālo atbrūšanu. Fašisma kādruš viņš raksturo kā sociālu deģenerātu, bet viņu vadoņus kā bezprātīgu maniākus un neapdāvinātus avanturistus.

Bieži rakstnieks uzsvēr domu, ka fašisms ir barbariski naidīgs demokrātiskai kultūrai un civilizācijai: «Fašisms ir kultūras noliegšana, kara sludināšana, nespēcīgā kiledzēns par vēlēšanu būt spēcīgām...» («Proletariskais naidis»). Šis apzīmējums pilnīgi saskan ar dzīves īstenību.

Fašisms izpaužas ne tikai ar darbajaužu pārvaldīšanas metodu cinismu un terorismu, bet arī ar visas kultūras dzīves fašizāciju. Archireakcionārs, agresīvi šovinistiskās lielburžuāzijas ideoloģija un politiskās intereses pakļauj arī presi, radio, zinātni un mākslu. Fašistiem vajadzīga kultura tikai kā viņu ciniskās politikas attaisnotāja un stiprinātāja. Tāpēc fašistiskā kultura audzina jaunatnē «sociālu cinismu, sadistisku kaisli nogalināt, graut» («Proletariskais humanisms»). Diženais proletariskais humanists brīdina visas pasaules demokrātisko inteliģenci, ka fašisms tiem draud ar fizisku un garīgu iznīcināšanu.

Pretstatā slimīgajai, izmirstošajai buržuāzijas kultural, pretstatā fašismam kā kultūras noliegumam Gorkijs ar patriotisku lepnumu runā par jauno, socialistisko kultūru Padomju zemē, — šeit tiek atbrīvota un attīstīta tautu radošā enerģija. «Ar ko jūs, kultūras meistari?» jautā Gorkijs pasaules inteliģenci. «Garīgā darba cilvēkiem laiks jau izlemt: ar ko viņi?» «... Ar laudim, kas eksploatē viņu radošo enerģiju...» vai «ar jauno šķiru, kuru vēsture izvirza pirmajā vietā...»

Ar spilgtu faktu materiālu rakstnieks rāda ceļu domājošaj cilvēcei, un viņa aicinājumam atsaucas visu tautu labākie, veselīgākie pārstāvji, veidojot vienotu pasaules progresīvās kultūras fronti.

Visu antifāšistu vīro Maksims Gorkijs izceļ kā viens no viskvēlākajiem un aktīvākajiem. 1931. gadā liela padomju rakstnieku grupa ar Gorkiju priekšgalā publicē aicinājumu visas pasaules rakstniekiem, PSRS draugiem, iesaukties cīņā pret fašismu un kara kurināšanu.

1932. gada 27.—29. augustā pēc Gorkija iniciatīvas Amsterdamā notiek Starptautiskais pretkara kongress; kaut gan pašam Gorkijam Holandes valdība neatļauj iebraukt, tomēr kongress norit viņa idejiskajā vadībā, ko

vēl pastiprina viņa piesūtītais apsveikums.

1934. gadā Gorkijs kvēli apsveic Sieviešu kongresu Parīzē un Antifašistisko kongresu Čikagā, bet 1935. gadā Kultūras aizstāvēšanas kongresu Parīzē.

Ar saviem apsveikumiem, rakstiem, vēstulēm, runām Gorkijs organizē un stiprina demokrātijas un progresu frontes spēkus. Viņš ir nenogurstošs tautu miera un brālības cīnītājs. Ar visu savu «proletarisko naidu» viņš vērsas pret fašistiskajiem kara kurinātājiem. Raksturodams fašismu kā viszvēriskāko darba cilvēces ienaidnieku, viņš uzsvēr, ka jebkurš kapitalistu karš tiek vērstis tieši pret strādniekiem un zemniekiem. Gorkijs sauc skaļi visai pasaulei: «Fašisms un rasu teorija ir ciniski atklāta bruņotas laupīšanas sludināšana!» «... Viņi nevar dzīvot, neorganizējot tautu masveida iznīcināšanu, viņi ir — profesionāli darbajaužu masu slepkavas», saka rakstnieks par kapitalistiem. Ar koncentrētiem, ļoti būtiskiem izteiciem Gorkijs sniedz spilgtu priekšstatu gan par itāļu fašistu neilvēcīgo karu Abesinijā, gan arī par vācu nacionālsociālistu teroru pret strādniecību un «japāņu imperialisma žņaudzējčūsku...» Vēl vairāk — viņš norāda uz fašistu pretautisko darbību arī Spānijā, Polijā, Amerikā un Anglijā. Sevišķu rakstnieka naidu izsauc Amerikas fašistu — kuklušķanīšu terors pret beztiesīgajiem nēģeriem. Vairākos rakstos viņš runā par bandītisma uzplaukumu Amerikā («Poema proza», «Vēstures loģika», «Ciniskā bezcīvēcība» u. c.). Kad 20. gadu beigās kāds amerikāņu žurnāls lūdza Gorkiju izsūtīt savas domas par Ameriku, viņš bez kautrēšanās atbild: «Ea domāju, ka jūs civilizācija ir — viskropļākā civilizācija uz mūsu planetas, tāpēc, ka tā briesmīgi pārspīlējusī visas daudzveidīgās un apkaunojošās Eiropas civilizācijas kropības... Visu zemju kapitalisti ir vienādi pretīga un neilvēciska cīfts, bet jūsejte sliktāki, — viņi acīm redzot visstūbāk alkst pēc naudas...»

Aktīvi cīnīdamies par Padomju valsts miera politiku, Gorkijs atmasko tautu savienības melīgo, divkosīgo lomu («Humanistiem», «Par Sarkano Armiju», «Par zaldatiskām idejām» u. c.). Gorkijs saprot, ka «Eiropas kapitalisti naida galvenais spēks vērstis pret Padomju Savienību». Ar virkni rakstu un runu viņš mobilizē padomju darbajaužu modrību. Cauri aicinājumam — celt socialistiskās Dzimtenes varenību, vienmēr skan nelokāma ticība, ka padomju tautas uzvarēs gaidāmajā karā. Sarkano Armiju viņš raksturo kā revolūcionāru kultūrai spēku, kam ir ko mīlēt un aizstāvēt; turpreti fašistu armija ir apmūļkota, neapzinīga «alvas zaldātņu» masa.

Gorkija idejiskajā un mākslinieciskajā ietekmē viņa dzīves laikā un pēc tam aug un pilnveidojas visu zemju lielākie kultūras meistari — Romens Rolans, Anri Barbiss, Luī Aragons, Zans Lafits, Jochanness Bechers, Vilī Bredels, Heinrichs Manns, Anna Zengerse, Martins Andersens-Nekse, Juluss Fučiks, Karels Capeks, Hovards Fastis un daudzi citi. Romens Rolans savu draugu Gorkiju nosauc par «mūsdienu kultūras vadoni un skolotāju». Arī grūtajos Tēvijas kara gados Gorkija darbi sauc cīņā par miera un demokrātijas, un šim liešmainajam aicinājumam atsaucas visas godīgās sirdis; fašistu karapūlī sastop ideoloģiski un morāli neuzvaramu pretinieku ikkatrā zemē.

Ļoti aktuālu nozīmi Gorkija pretfašistiskā cīņa gūst mūsu dienās sakarā ar imperialistisko zemju fašizāciju. Gorkijs mūs aicina «realizēties ne uz minūti» fašistiskos kara kurinātājus, kuri apdraud mūsu brīvību un laimīgās nākotnes jaunradi. Par šo laimīgo komunistisko nākotni arī šodien mums blakus cīnās Gorkijs. Maksima Gorkija cīņa pret fašismu un pret imperialistisko reakciju vispār ir tikai viena puse viņa plašajā mākslinieciskajā cīņā darbībā; cieši neatdalāmi tā saistīta ar otro, apliecināto pusē — ar cīņu par socialismu un komunismu. Gorkijs cīnās pret fašismu, lai attīrītu brīvu ceļu jaunai dzīvei, kurā varētu izaugt jauni, lielāki cilvēki, un viņu cienīga kultura. Jauna dzīve, cilvēce un kultura, kas veidojas Padomju Savienībā, — tas ir Gorkija pretfašistiskās cīņas mērķis. Šim cīldeņam uzdevumam viņš ziedoja visu savu mūžu — 44 kvēla literāra darba gadus, un šis darbs ir nemirstīgs.

A. Bērziņš

Jelgavas teātris iestudējis I. Popova lugu «Gimenes». Attēlā: skats no jaunā inscenējuma. Centrā E. Radziņa (Uļjanova) un V. Jakāns (Volodja Uļjanovs).

Jaunas filmas

«ČUKS UN GEKS» — «KETO UN KOTE»

Pirmais, ko ierauga skatītājs vēl pirms tam, kad uz ekrana parādās filmas nosaukums, ir divas jaukas, šķelmīgas pušļu sejas. Un viss ir skaidrs! Jā, protams, tie ir viņi, mūsu mīļie zēni, mūsu senie paziņas, kas pārcēlušies uz ekrana no Arkādija Gaidara stāstu grāmatas lappusēm. Tur nevar valrs būt šaubu, tie ir Čuks un Geks!

Parasti, dodoties uz kinoteātri noskatīties tā vai cita literāra darba ekranizējumu, vienmēr rodas bažas par to, vai tikai ir izdevies filmas aprobežotās ietvaros parādīt visu pirmavota saturu. Par filmu «Čuks un Geks» modās cita rakstura šaubas: kā gan izdevies no šā nelielā stāsta izveidot veselu filmu? Vai tikai filmas autoriem nav nācies daudz ko pielikt «no savas puses»? Šis bažas izrādījās vērtīgas: scenarists Viktors Sklovskis un režisors I. Lukinskis saudzīgi saglabājuši visu svarīgāko, kas ir Gaidara stāstā, un paši nav nekā likuši klāt, nav izdarījuši nekādus papildinājumus.

Sis kinofilmas panākums lielā mērā noteic tas, ka Čuks un Geka lomu tēlotājiem izdevies darīt saprotamu skatītājam darba pamatdomu, tā cildeno morāli. Grūtības «aktieru» izvēlē palielināja tas apstākļi, ka viņiem abiem kopā jābūt ne vecākiem par vienpadsmit gadiem. Jurikā Čučunovā (Čuks) un Andrijušā Čilikinā (Geks) režijai izdevies atrast gandrīz ideālus šo lomu tēlotājus. Mēs sakām «gandrīz» ne tāpēc, ka pušēni nepietiekami ideāli «tēlo» (viņi vispār nekā netēlo un gluži vienkārti filmā dzīvo), bet gan tāpēc, ka, neraugoties uz visu viņu sirsnību un patiešām lielo bērnu pievilcību, viņiem mazliet pietrūcis viena: atšķirības raksturos, kas tik skaidri izteikta Gaidara stāstā un zināmā mērā zaudēta filmā.

Turpretim, kas attiecas uz pārējo, — uz ekrana parādās itin viss tas, ko ļoti iemīļojuši mazie lasītāji viņu iecienītākā rakstnieka saistošajā stāstā. Nav nozīmes šajā nelielajā rakstīnā atstāstīt padomju bērnu daudzmiljonu saimes iemīļotā darba saturu. Atzīmēsim vienīgi to, ka, lai gan kino zālē sapulcējušos skatītāju lielum lielais vairākums labi zina sīžetu, tomēr visus notikumus filmā tie pārdzīvo ļoti dzīvi.

LATVIEŠU DIRIĢENTA KONCERTS ĻENINGRADĀ

Savu kvalifikāciju Ļeningradas konservatorijas aspirantūrā ceļ jaunais latviešu kordirģents, mūsu Konservatorijas pagājušā gada absolvents Jānis Dūmiņš. 31. maijā Ļeningradas konservatorijas zālē notika viņa radošā darba atskaites koncerts. Bija izraudzīta daudzpusīga un atbildīga programma — Gļinkas, Muradelli, Sebalina, Dunajevska, Orlando di Laso darbi, kurus dziedāja Ļeningradas Darba jaunatnes koris. Koncerta otrā daļā atska-

notās Čaikovska kantates «Maskava» izpildījumā piedalījās arī Ļeningradas filharmonijas mākslinieki.

Programma bija rūpīgi sagatavota. Priekšnesumu raksturoja balsu saliedējums, skaidra intonācija, tīra dikcija, iedziļināšanās saturā, emocionālitate. Vārdus sakot, koncerts apliecināja J. Dūmiņa tālāku izaugsmi kā muzikālajā, tā tehniskajā ziņā.

Lauma Reinholde

Andris Vējāns

Pie jūras

Ko gaiša bura līdzās esi tu,
Pie kājām veļas balti putu vāli.
Sauc jūras elpa meklēt dzintaru
Un māca mīlēt lielumu un tāli.

Un tāpēc dziļāk abi ejam mēs,
Kur ūdens vēss, bet sirdīm ļoti silti.
Mūs laime šūpo viņu galotnēs
Un malā gaidīt gaida zelta smiltis.

Ko jūtam šodien, sasniegsim ko rīt,
Līdz kājām paceļas tas līksmā stāstā.
Ko piemirsti man priekš pasacīt,
To uzinu es brūnās rokas glāstā.

Salc kāpās priedes. Līdzī viņi dzied.
Mirdz plaukstās dzintars. Domās tāles nesam.

Pa līdagu mums labi blakus iet,
Kā krasts ar jūru nešķiramī esam.

BIBLIOTEKA KOLCHOZĀ

MICHAILS ZORINS

Partijas organizācijas sekretars Ilkustes rajona Mičurina vārdā nosauktajā kolchozā Vladimirs Stefanovskis noraksturoja kolchoza bibliotēkas darbu šī, bet visai izteiksmīgi: — Mēs viscaur manām, ka mums ir bibliotēka.

Ar to ir pateikts patiešām daudz. Kad runā, ka tā vai cita kolektīva kopīgajā dzīvē ir manāma bibliotēkas ietekme, tas ir augsts novērtējums.

Bibliotēka, par kuru runāja Vladimirs Stefanovskis, apkalpo lasītājus divos kolchozos — Mičurina vārdā nosauktajā un Raiņa vārdā nosauktajā kolchozā. Bibliotēkā ir 3400 grāmatu.

Bibliotēkas vadītāju Sofiju Smagari izdevās sastapt ne jau uzreiz. Izrādījās, ka viņa aizbraukusi uz rajona centru — Ilksti. Tur notika kolchozu bibliotekāru seminārs.

Tā iznāca vispirms tikties ar lasītājiem, noklausīties viņu piezīmes un domas par grāmatām, par daļēji literatūras propagandu, par to, kādi darbi viņiem patīk visvairāk.

Kolchoza priekšsēdētājs Prokofijs Vavilovs, jauns, kalsnējs vīrietis, pavasara saules staros paguvus nodegst īsti brūns, runājot par bibliotēku, pateica: —

Man nāc prātā dienas, kad pie mums vēl tikai dibinājās kolchozs. Tas bija pirms pieciem gadiem. Nekādas bibliotēkas mums toreiz nebija. Dažas Andreja Upīša grāmatas, it īpaši «Zaļā zeme», gāja no rokām rokās, pārceļoja no vienām mājām uz otram. Tiem, kas karoja izlasīt šīs grāmatas, gandrīz vai nācās pierakstīties rindā. Tiklīdz noorganizējās kolchozs, nolēmām nekārtot pašu savu bibliotēku. Grāmata mums ir liels palīgs. Kad izlasīju Annas Sakses romānu «Pret kalnu» un Gajinas Nikolajevs «Pļauju», man bija daudz jādama un jāpārīk par mūsu kolchoza attīstības ceļiem, par to, kā saliedēt tā ļaudis, kā cīnīties par augstām ražām.

Kolchoznieks Pēteris Remicāns, vīrs pāri pusmūžam, runāja par to, ka grāmatas paver iespēju iepazīties ar citu mūsu lielās Dzimtenes brālīgo tautu dzīvi.

Agronoms un dārzkopis Pāvils Sukatnieks izteica domu, ka grāmatu vajag prasmīgi propagandēt. Ir taču daudz tādu lasītāju, kas atnāk uz bibliotēku ar jautājumu:

— Iedodiet man kaut ko interesantu...

Šis vārds «interesantu» ietver sevī ļoti daudz un vispirms jau vēlēšanos izlasīt spilgtu, patiesu, savijamo grāmatu. Un te bibliotekāram, ņemot vērā lasītāja vispārējo līmeni, jāpiedāvā tam laba grāmata, jāiesaka, ar kādiem jauniem darbiem derētu iepazīties.

Gaidot Sofiju Smagari, saruna ar lasītājiem izvērsās plašumā un skāra daudzus tematus. Radās daudz jautājumu: kāpēc latviešu literatūrā tik maz grāmatu par dzīvi kolchozos; vai paredzēts tuvākajā laikā pārtulkot latviešu valodā ķīniešu rakstnieka Go Mo-žo daiļdarbus; kāpēc ir tik maz interesantu grāmatu skolas vecuma bērniem; vai Michails Solohovs raksta turpinājumu savam romānam «Plešums» utt.

Pievakarē no Ilkustes pārradās Sofija Smagare.

— Sodien man kolchoza bibliotēka ir brīvdiena, — viņa paskaidroja, — un mani izsauca uz rajona izpildkomiteju noturēt semināru citiem bibliotekāriem.

Sofija Smagare ir enerģiska, dzīves priecīga jaunava, kurā versmēt vismo možums, spēks un gaišs optimisms. Pirms sešiem gadiem viņa pabeidza septiņgadīgo skolu un kopš tā laika strādā par bibliotekāri.

Bibliotēkai ierādītas divas istabas. Vienā glabājas grāmatas, otrā iekārtota lasītava. Plauktos un skapī redz izcilāko padomju rakstnieku — Staļina premijas laureātu darbus, klasiku grāmatas, latviešu valodā pārtulktus brālīgo padomju republiku rakstnieku un tautas demokrātijas zemju literatūras meistaru daiļdarbus.

Nesteidzamās, mierīgi un apvaldīti Sofija Smagare stāsta par bibliotēkas darbu. Galvenais, ko viņa vienmēr centusies sasniegt, ir bijis — ieinteresēt kolchozniekus, panākt, lai ap bibliotēku izveidotos lasītāju aktīvs, kas iemilētu grāmatu.

Kautrīgi viņa pastāsta, cik grūti viņai bijis pirmo reizi mūžā sarīkot un vadīt lasītāju konferenci, turklāt par tādu darbu kā Annas Sakses romāns «Pret kalnu».

— Grāmatā viss bija tik tuvs un labi pazīstams, — stāstīja Smagare, — bet, kad ieradās lasītāji un man vajadzēja sākt konferenci, nezināju, kā īsti to noturēt. Nolasīju īsu referātu un domāju — tas nu būtu viss. Taču lasītāji paši aktīvi lejaucās konferences norisē. Daudzi lūdz vārdu un dedzīgi runāja par grāmatas varoņiem, par viņu cīņu jaunās dzīves ceļā, par visu to, kas sevišķi savijpo lasītāju šajā romānā.

Ar laiku Sofija Smagare ieguva pieredzi un veiksmīgi sarīkoja lasītāju konferences par S. Babajevska grāmatu «Zelta Zvaigznes kavalieris», A. Fadejeva «Jauno gvardi», G. Nikolajeva «Pļauju» un citiem padomju daļēji literatūras nozīmīgākajiem darbiem. Nesen kopīgi ar jaunajiem lasītā-

jiem — vietējās skolas audzēkņiem bibliotēkā sarīkota konference par Staļina premijas laureates V. Osejevas grāmatu «Vasiks Trubačovs un viņa biedri». Konference piedalījās skolotāja Agnese Rulika, pionieru vadītāja, kā arī skolnieki. Daudz darījusi, lai pienācīgi sagatavotu šo konferenci, skolas direktore, Latvijas PSR Augstākās Padomes deputāte Veronika Sproģe. Atnākuši arī pieaugušie lasītāji — skolas bērnu vecāki. Konference deva daudz pamācoša gan pedagogiem, gan skolniekiem.

Strādājot par bibliotekāri, — stāsta Sofija Smagare, — redzu, kā izauguši un joprojām aug cilvēki, kas sistemātiski lasa grāmatas. Nemsim kaut vai kolchoznieku Kārlī Klauzu. Viņš daudz un cītīgi lasa. Rezultātā viņš jau iemācījies prasmīgi analizēt grāmatu, noteikt, kas tajā ir labs un atzinības cienīgs, kādi ir tās trūkumi. Vai, teiksim, kolchozniece Valentīna Valtere. Viņa sevišķi interesē darbi, kuros parādīta jaunā sievietē, kas izaugusi padomju tēkārās apstākļos, nerimīgi gājusi uz priekšu, uz augšu, sasniedzot lielus panākumus visās darbības un dzīves nozarēs. Jā, grāmata palīdz cilvēkam augt, — nobeidz Sofija Smagare.

Patiešām, partijas organizācijas sekretaram Mičurina vārdā nosauktajā kolchozā bija taisnība, kad viņš teica, ka kolektīva dzīvē var sajūst bibliotēkas ietekmi.

Jau lasītāju konferencēm pašām par sevi ir ļoti liela audzināša nozīme. Tās tuvinā kolchozniekus ar grāmatām, ar šo bagātīgo kultūras un zināšanu avotu, paplašina viņu garīgo apvāršni, dod iespēju izdarīt vispārīgākus un izteikt savas domas un ieskatus par grāmatu, māca uzstāties plašākas auditorijas priekšā.

Bibliotēka aktīvi propagandē progresīvo Mičurina agrobioloģijas zinātni. Tajā ir daudz Mičurina, Viljamsa, Lisenko grāmatu, kurām nekad netrūkst lasītāju. Kolchozā dzīvo un strādā agronoms un dārzkopis, pazīstamais mičuriniecis Pāvils Sukatnieks — vairāku brošūru un rakstu autors, kas savos publicistikajos un popularizāciskajos darbos pastāsta, kā viņš Latvijas apstākļos liek liela Mičurina zinātni. Bibliotēka noorganizēja Pāvila Sukatnieka publicēto sacerējumu izstādi, turklāt ar diagramu palīdzību šī, bet vispusīgi noraksturojot viņa raženo darbību.

Ar partijas organizācijas palīdzību Sofija Smagare paveikusi un dara ļoti daudz, lai lasītājs, atnācis bibliotēkā, varētu uzzināt visu, kas viņu interesē. Viņa savākusi ilustrācijas un tekstus fotovitrinai «Korejas tautas varoņi cīņā pret amerikāņu imperialistiem»; viņa izliek visiem pieejamā vietā laikrakstu «Cīņa», vāc materiālus par miera cīņāju kongresiem utt.

Pavasara sējas laikā, kad visi kolchoznieki strādāja tirumā, bibliotekāres gādības un rūpību rezultātā agitatoriem vienmēr bija jaunākās avīzes un īpašas mazas «ceļojošās bibliotēkas». Maksimālais pasākums pulcīņiem bibliotekāre sagādā nepieciešamos materiālus, it īpaši dramatiskajai kopai.

Taču, iepazīstoties tuvāk un rūpīgāk ar Mičurina vārdā nosauktā kolchoza bibliotēkas darbu, jānāk pie atziņas, ka arī tā varētu darboties ievērojami labāk un saturīgāk, ja tai un visām citām kolchozu bibliotēkām veltītu pienācīgo gādību iestādes, kurām jāveda to darbs.

Vispirms ļoti aktuāls ir kolchozu bibliotekāru kadru jautājums. Tie sistemātiski jāmāca, jārūpējas par to kvalifikāciju, jāpalīdz tiem celt savu idejiski politisko līmeni.

Sofija Smagare pabeigusi tikai septiņgadīgo skolu. Tiesa kas tiesa, viņai jau ir diezgan liela darba pieredze bibliotēkā, viņa daudz un neatlaidīgi lasa, patstāvīgi mācās. Bet padomju dzīvē taču strauji iet uz priekšu. Ja agrākā Kultūras un izglītības iestāžu komiteja būtu pazinusi savus kadrus, tā jau sen būtu gādājusi, lai tādī cilvēki kā Sofija Smagare mācītos neklātienē bibliotekāru tehnikumos un augstākajās mācību iestādēs. Bet nelaipe ir tā, ka republikāniskajās iestādēs par kolchozu bibliotekāriem ir pavisam nepilnīgs priekšstats, viņus pazīst pavisai vai, vēl biežāk — nezina par viņiem itin nekā.

Nu jau pieci gadi, kopš Mičurina vārdā nosauktā kolchoza bibliotēkā nav bijis neviena no republikānisko organizāciju darbiniekiem. Cilvēki patstāvīgi lauž sev ceļu darbā, kļūdas, saduras ar dažādām grūtībām, taču nesāņem nekādu citu palīdzību kā vien «augstāko instanču» instrukcijas, kas sastādītas, nemaz neievērojot tās vai citas konkrētās kolchoza bibliotēkas specifiku, tās īpatnējos apstākļus.

Jāatzīmē, ka rajonā rīko kolchozu bibliotekāru seminārus. Bet tiem nepieciešama kvalificēta vadība, lietiski padomi. Te runa ir nevis par nevajadzīgu aizbildniecību, bet gan par to, lai šie semināri kļūtu par īstām mācībām, kuru gaitā kolchozu bibliotekāri

verētu gūt atbildes uz daudzajiem jautājumiem, kurus viņiem diendienā izvirza dzīve.

Lai arī cik labi strādā Sofija Smagare, tomēr viņai ir grūti, balstoties tikai uz sava paša bibliotēkas pieredzi, mācīt citus bibliotekārus. Taču vēl pavisam nesen viņai nācās vadīt divas dienas ilgu semināru.

Tas ir labi, ka šādas cilvēkus izvirza. Bet izvirzot jāpadomā un jāpārūpējas arī par viņu mācībām, par viņu izaugsmi, jāpalīdz viņiem ātrāk un sekmīgāk apgūt visu to milzu pieredzi, ko uzkrājuši mūsu padomju bibliotekāri. Tieši tas jau arī visbiežāk pietrūkst jaunajiem bibliotekāru darbiniekiem.

— Ļoti gribētos zināt, kā strādā bibliotekāri citos Padomju Latvijas rajonos, — saka Sofija Smagare.

Tā ir dibināta un saprotama prasība. Un te republikas Kultūras ministrijai nopietni jāpadomā, kā panākt, lai labāko lauku bibliotekāru darba vispārīgā pieredze kļūtu par visas milzīgās grāmatu propagandistu armijas ieguvumu. Jāorganizē gan atsevišķu grupu semināri, gan plašākas bibliotekāru sanāksmes pieredzes apmaiņai, jāorganizē un jāizsūta bibliotekāru plašas vēstules, kurās sīki un vispusīgi būtu pastāstīts par bibliotekāru vērtīgākajiem pasākumiem un ierosinājumiem, minot konkrētus uzvārdus un kolchozus, iztirzājot un aplūkojot konkrētas darba formas. Te jāuzsver, ka tām jābūt tieši plašām vēstulēm, bet nevis «vispārējām instrukcijām». Visām šīm un vēl citām jau izmēģinātām, dzīvē pārbaudītām un par tēkamām atzītām darba metodēm jālerāda pienācīga vieta.

Bibliotekārs ir nozīmīgs cilvēks kolchoza sabiedriskajā dzīvē. Piemēram, Sofija Smagare ir kolchoza komjaunatnes organizācijas sekretare un ciema padomes priekšsēdētāja vietniece. Uz viņas pleciem gulstas materiāla atbildība par vērtīgu tautas mantu — grāmatām. Dabiski un saprotami ir tas, ka jaunajai meitai ir pagrūti tikt galā ar visiem šiem viņai uzticētajiem pienākumiem. Labi jau ir, ka bibliotekārs atrodas visas kolchoza sabiedriskās dzīves centrā (tam tā arī jābūt), taču jāpatur prātā, ka grāmatas propagandēšana ir atbildīgs, rūpīgi veicams, ilgs darbs. Tāpēc jācenšas bibliotekāra sabiedriskos uzdevumus saistīt ar viņa tiešo un gaisto darbu.

Bibliotēkas dzīve un darbība Mičurina vārdā nosauktajā kolchozā ir ļoti pamācoša daudzējādā ziņā. Un vispirms jau ar to, ka tā ir dzīva, spilgtā līcība par lielajām rūpēm un nemīlīgo gādību, ko mūsu partija un valdība veltī tautas kultūras uzplaukumam.

Par latviešu padomju dzejas tālāku izaugsmi!

Dažas piezīmes sakarā ar «Latviešu padomju dzejas» antoloģiju

Jau sen bija jūtama vajadzība pēc plašākas latviešu padomju dzejas antoloģijas, kurā būtu parādītas tas labākais, raksturīgākais, kas šajā literatūras novadā radies un kas dotu pārskatu par visu mūsu dzeju. Pa antoloģijai līdzīgam dzeju krājumam parādījies gan jau arī agrāk, piemēram, «Dziesmas par Tēvijas karu», «Padomju Latviju», bet šiem dzeju kopojumiem ir šaurāka specifika, tajos dominē viena tema, un plašāku ieskatu mūsu dzejā tie nedod. Tagad dzejnieku M. Kempes un P. Sila sakārtotām izdota plaša apjoma antoloģija «Latviešu padomju dzeja». Ka vajadzība pēc šādas grāmatas ir bijusi liela, liecina tas, ka šo antoloģiju izpirkta dažās dienās. Pārmetums izsaka šīs Latvijas Valsts izdevniecībai, kas to izdevusi tikai 3000 eksemplāru tirāžā, tādējādi ne tuvu pērkamā to darbu, kas šeit bija padarāms latviešu padomju dzejas jo plašākā aizvadošana lasītāju masās. Šī kļūda jālabo.

Antoloģijā ievietota dzejoļu grupā par autotiem. Reizē sniegta par tiem arī īsas biogrāfiskās ziņas. Tādu antoloģijai jāparāda tas raksturīgākais, kas patiešām atsevišķa dzejnieka daiļradei, un tai jānodrošina pietiekami par visu latviešu padomju dzeju tās kopumā.

Latviešu padomju dzejas mūžs nav garš, un tajā — nedetalizējot sīkāk — īsti raksturīgi iezīmejas divi posmi: Lielā Tēvijas kara laikā dzeja un pēckara periods. Lielā Tēvijas kara laikā latviešu padomju dzejnieki ierunājas pilnā balsī, rodas daudzi spēcīgi, neaizmirstami dzejas darbi, kas uz visiem laikiem mūsu dzejā paliks kā nozīmīgas vērtības ar to emocionālītāti, pārdzīvojuma tiešumu, ar to dziļo ietekmes spēku, kaujinieciskumu, kas raksturīgi šai dzejai.

Pēckara dzeja — tā dod liecību, ka mūsu dzejnieki piedalījušies dzīves atjaunošanā un jauncelms, cik cieši viņi iet kopā ar tautu šodien, cik dziļi, vispusīgi viņi atspoguļo padomju strādnieku, zemnieku un inteliģences cīņu par komunisma uzcelšanu.

Pievēršoties antoloģijai, jāsaka, ka diezgan pagrūti ir secināt, vai tās sastādītāju nodoms bijis dot pārskatu par visu latviešu padomju liriku, vai arī galveno vērību veltīt mūsu dzejnieku pēdējā laikā ražai. Tas, kas sastādītājiem bijis it kā pirmais nodoms, liecina Leona Paegles, Augusta Arāja-Bērce un Sudraba Edžus dzejas uzņemšana krājumā. Bet, savukārt, izsekojot, kas ievietots no mūsu šodienas dzejnieku darbiem, šķiet, ka antoloģijā gribēta pārstāvēt galvenokārt jaunāko liriku. Sakarā ar to par dažiem dzejniekiem iegūstam stipri vienpusīgu, pat nepareizu priekšstatu. Tā tas noticis, piemēram, ar V. Luku. Nozīmīga vieta mūsu dzejā ir viņa «Kara krūzei». Tajā daudz tik īpatnēju frontes dzejoļu, kādus citu mūsu dzejnieku darbos neatrast. Bet šī dzeja antoloģijā pārstāvēta tik trūcīgi, ka īstenībā nekādu priekšstatu par to neapstāst, ievietoti vairāki pēckara dzīves ikdienai atspoguļojoši dzejoļi, bet tie nebūt V. Lukam nav tie raksturīgākie. Pareizu ieskatu turpretim iegūstam par V. Luku kā aizroboju imperālistu atmākotāju un bērnu dzejnieku. Bet tas, kā jau minējām, nav viss Lukss, varbūt gan tas raksturīgais viņa pēdējā laikā dzeja.

Līdzīgi noticis arī ar A. Balodi. Arī par viņa Tēvijas kara laikā dzeju iegūstam nekādu priekšstatu. Andrejam Balodim ir daudzi ļoti vienkārši, pārdzīvoti dzejoļi, un šīs nīgas intimitāte saistās ar tām jūtām un pārdzīvojumiem, kas raksturīgi visiem padomju

cilvēkiem. Turpretim antoloģijā mēs A. Balodi lielāko tiesu redzam kā dzejnieku, kas devis daudz raksturīgu dzejoļu par mūsu partiju, komjaunatni, miera cīņām, redzam viņu kā kara kurinātāju atmākotāju — un arī šeit jāsaka: tas ne tuvu nav viss A. Balodis.

Ne sevišķi labi parādīts arī J. Vanags. Nepavisam neapdzēdēja krājumā ievietot pagarus, bet ne sevišķi veiksmīgi uzrakstītos «Kalēpuļkas». It īpaši krājums «Saules vērtos» un «Dzīvais arums» ir ne viens vien spēcīgs dzejolis, kas J. Vanagu labi raksturo gan kā tēlcamu Tēvijas kara, tā arī pēckara dzīves dziesminieku. Antoloģijā jau pēc sava rakstura vien prasā, lai tajā būtu uzņemtas tas labākais no labākā.

Tas, protams, nenozīmē, ka antoloģijā trūktu arī veiksmīgi parādītu dzejnieku. Piemēram, ļoti skaidru priekšstatu lasītājs iegūst par A. Grigulu dzeju. Arī te gan visvairāk ir uzņemtas pēc Rīgas atbrīvošanas rakstītās dzejas, bet A. Grigulim arī šī dzeja vēl tik pilna nesenā kara elpas un cīņas skarbuma, ka liekas, Helgabalū dārdi vēl nav īsti apklusuši, un līdz ar to tik krasi kā citiem dzejniekiem neizņemties robeža starp kara un pēckara dzeju.

Visumā veiksmīgi pārstāvēts arī Tautas dzejnieks J. Sudrabkalns. P. Sils un vēl daudzi citi dzejnieki. Sameklēts viņu dzeja raksturīgākais un reizē iezīmētais tā savdabīgā vietā, ko viņu dzeja iņem mūsu lirika. Tādēļ arī, izlasot antoloģiju, visumā iegūstam diezgan skaidru priekšstatu par mūsu dzeju. Redzams, ka latviešu padomju dzejnieks iet kopā ar savu tautu, cenšas atspoguļot tās centienus, viņa dzeja kalpo komunisma celtniecībai. Virkne krājuma ievietoto dzejoļu

liecina, ka mūsu dzejniekiem ir pa spēkam risināt jebkuru temu, pasniegt to lasītājam idejiski un maksimāli spēcīgā valodā. Mūsu dzejniekiem ir pa spēkam pilnam veikt tos uzdevumus, ko tiem kā cilvēku dvēseļu inženieriem uzticējusi partija un valdība un ko no viņiem prasā padomju sabiedrība.

Bet, lasot antoloģiju, izrāsās arī daudzas pārdomas, vēl jo īpaši. Ja atceramies, ko mūsu dzejnieki jaunu devuši pēdējā pusotra gada laikā.

Presē un sanāksmēs ne vien vien runāts par mūsu dzejas pašreizējo stāvokli, kritizēti dzejnieki par dzīves nepietiekamu pazišanu, par nepietiekamu darbu pie dzejas meistariības apgušanas. Vairākkārt dzirdēts mūsu dzejniekus nosaucam par ekskursantiem, kas dzīvi attēlo par daudz vienkāršoti, virspusēji, bez dziļāka skatījuma tai varējām darbā, ko veic mūsu strādnieki rūpnīcās un kolchoznieki laukos.

Nevērtējot, cik katreiz tādi spriedumi pamatoti, arī izlasot antoloģiju «Latviešu padomju dzeja», jākonstatē, ka tieši visvairāk mūsu dzejā atspoguļojas padomju cilvēku ikdienas dzīve, viņu darbs, lai drīzāk uzceltu komunismu. Mums netrūkst labu dzejoļu par miera cīņu. «Nevar bez savijpo juma lasīt M. Kempes dzejoļu par Raimonu Djenu, V. Luksa — par korejiešu Kim Gun Oku, Andreja Baloza dzeju par mikrobioloģu M. Pokrovsku Vissavienības miera konferenci. Ir mums labi dzejoļi, kas radušies valsts svētku gadījumā. Bet pārlieku maz ir labu dzejoļu par ikdienas dzīvi, parādīt to kā daļu no grandiozā komunisma celtniecības darba. Pie šī jautājuma tad arī gribas tuvāk apstāties.

Vispirms — jākonstatē, ka vairāki no mūsu spēcīgākajiem dzejniekiem pēdējā laikā neraksta vai nu nemaz, vai arī raksta gaužām reti. Jānis Sudrabkalns, kas tik daudz brīnišķīgu dzejoļu deva Tēvijas kara gados — deva savu ceļu mazli strādniekiem līdzī, izvadot viņus kara takās pret fa-

šistisko nezvēru. Šodien ar saviem dzejoļiem iepriecē reti. Spārnatas vērsma, no kurām daudzās kļūva par pamatu masu dziesmām, kara gados deva Frīds Rokpelnis. Arī viņa dzejoļus mēs šodien laikrakstu vai žurnālu slejās sastopam lielāko tiesu tikai kādu lielu notikumu gadījumā. Pavisam no dzejas aizgājis Arvids Grigulis, kura dzejoļu krājums «Vētra» ir viens no labākajiem latviešu padomju lirikā. Maz dzejoļu pēdējā laikā raksta J. Vanags. V. Lukss raksta lielāko tiesu bērnu dzejoļus. Un tikai M. Kempe un it īpaši A. Balodis ne šīs «vecās gvardes» šodien rosigi strādā dzejas laukā.

Kā redzams, stāvoklis šai ziņā nav iepriecinošs. Te arī pamats runāt par dzejnieku atiešanu no dzīves. To vēl pastiprina fakts, ka daudzi dzejoļi ir, tā sakot, svētku dzeja, specialiem gadījumiem sacerēti. Trūkst dziļāka ieskats dzīvē, trūkst konkrēto mūsu dzīves parādību, padomju cilvēku pārdzīvojumu atveidojuma, parādot tos kā tipiskus padomju iekārtā.

Sobrīd ir tā, ka par mūsu strādnieku un kolchoznieku dzīvi, viņu konkrēto darbu raksta lielāko tiesu tikai jaunie dzejnieki, piemēram, A. Vējans, A. Krūklis, B. Saulītis u. c. Viņiem tad arī īsteni izcērtams tas ceļš, kā, kādā veidā, kādus maksimāli izteiksmes līdzekļus izlietojot, ietvert dzejas rindās mūsu nemīlīgo augšupejošo dzīvi, atsegt kolchoznieku, strādnieku, inteliģences domu un pārdzīvojumu pasauli ciešā kopsakarībā ar visas padomju tautas cīņu par komunisma uzcelšanu.

Kā tas padodas?

Mūsu dzejai vairākkārt pārmesta fražainība, tas, ka padomju dzīves apdzejošanai atkal un atkal izlieto tādas sen lietotas tēlu klīšejas kā «brīvais galss», «gaišā saule», «vējš», kas gan raksturo zināmu jūsmu, bet pārlieku maz dod dzīves īstenības konkrētām aizeidam. Meklējot iezju no šīs vis-

Teatris Ungarijas zemniekiem

Jaunā lezīmes dažkārt izpaužas pavisam negaidītā veidā.

Lūk, viens no Budapeštas centrālajiem laukumiem. Pie vecas, ne ar ko nevērojamas ēkas stāv trīs autobusi. Tajos krauj kaut kādus divainus, neparastus priekšmetus: garus audekla tistokjus, drēbju saiņus, elektroaparaturu, dzelzs mucas ar degvielām, dažāda lieluma ceļa somas un koferus...

Izrādās, tur pošas kārtējam viesizbraucēju braucienam nesen noorganizētais Valsts lauku teatris. Pales vēl dažas minūtes, un šie autobusi, līdz pēdējai iespējai piebāzti ar dažnedažādiem teatra rekvizītiem un aktieru personīgajām mantām, dosies uz visattālākajām Ungarijas stūrīšiem, aizvedot arī pašus aktierus, kas vienlaikus ir gan dekoratori, gan kostīmu meistari, gan apgaismotāji.

— «Ceļojošā teatra» ideja nebija mums nekas jauns. Jau deviņpadsmitā gadsimta sākumā, Habsburgu kundzības laikā, kad Ungarijā darbojās tikai viens pastāvīgais teatris, un arī tas sniedza izrādes vienīgi vācu valodā, ungāru skatuves mākslinieki Derine vadībā noorganizēja Ungarijā pirmo ceļojošo nacionālo trupu. Tieši tāpēc mums šķita, ka valsts ceļojošā teatra nodibināšana pašreizējās apstākļos nesagādās mums it nekādas grūtības. Bet mēs kļūdījāmies...

To stāstīja, mums tiekoties, Valsts lauku teatra direktors Jozefs Matraji.

Jau kopš pirmajām teatra pastāvēšanas dienām partija un valdība vēltīja mums ļoti lielu gādību. Mums nenācās līdzīgi deviņpadsmitā gadsimta aktieriem kļējoši pat Ungarijā cīnīties kaulās, bez graša kabatā, meklējot skatītājus krodziņos un gadatirgu baļaganos. Valsts mums ierādīja plašas, labi iekārtotas telpas, deva skatuves autobusus, naudas līdzekļus — ar vārdu sakot, it visu, kas nepieciešams sekmiņam, raženam darbam. Un tomēr jau pašās pirmajās dienās mēs sadūrāmies ar tādām grūtībām, par kurām agrāk mums nebija pat jausmas. Noskaidrojās, ka visa mūsu darba pieredze, kas iegūta parastajos, stacionārajos teatros, šajā gadījumā ir pavisam nederīga. Katra jauna izrāde, katru uzstāšanās lauku skatītāju priekšā izvirzīja mums desmitiem vissarežģītāko organizatorisko raksturu un jaunrades problēmu. Bet galvenā mūsu nelaipe bija tā, ka mēs vēl vāji pazinām laukus un nezinājām to vajadzības...

Jozefs Matraji piegāja pie Ungarijas kartes, kas karājās viņa kabinetā. Uz tās, vārda pilnā nozīmē, nebija nevienas brīvas vietas, kur nepaceltos blēzams mežam līdzīgi sasprausts kniepadatas ar sarkanem papīra karodziņiem.

— Redzat, — viņš teica, — paskatieties, kur mūsu ceļojošās trupas bijušas vismaz vienu reizi. Mums taču bieži nācies uzstāties arī tādās apdzīvotās vietās, kur skatītāju lielumam lēlāks vairākums redzēja teatra izrādi pirmo reizi savā mūžā. Tas galīgi apmulšināja mūs. Mums likās, ka zemnieki nespēs saprast īstu, nopietnu izrādi. Un mēs sākām visvisādi vienārot savu repertuaru, piemērojoties, kā toreiz domājām, skatītāju prasībām. Uzvedām lielāko tiesu viencēlienus, bieži vien ļoti primitīvas ludziņas.

Teatra direktors pavīpēja: — Jūs droši vien varat iedomāties, ar ko tas viss bēdžās! Pret mūsu vulgarajiem vienkāršajiem vētrāni sūka protestēt paši lauku skatītāji. Jau divus trīs mēnešus pēc mūsu viesizbraucuma sākuma saņēmām daudz vēstule. Līdzās zemniekiem, kas nekad agrāk nebija redzējuši nevienu teatra izrādi, mūsu skatītāju vidū bija ne mazums arī tādu, kas pēdējos gados, pēc Ungarijas atbrīvošanas, ne vienreiz vien ir bijuši gan operā, gan dramatiskajos teatros. Bez tam lauku ciemos mūsu pašu teatra ietekmē sāka augt kā ēnes pēc lietus pašdarbības pulciņi, kas uzveda gandrīz tās pašas lugas, ko rādīja mūsu profesionālās trupas... Skatītāji kategoriski prasīja no mums pilnvērtīgas, augsti mākslinieciskas izrādes. Nācās pārkārtoties darba cēliena vidū. Un visvairāk mums šajā lietā palīdzēja Padomju Savienības kolchozu teatru ļoti bagātīgās pieredzes studēšana.

Valsts lauku teatris Ungarijā pastāvēt tikai otru gadu, bet tas jau ieguvis paliekami vietu tautas dzīvē. Pagājušajā sezonā vien teatra divpadsmit ceļojošās trupas sniedza vairāk nekā 2200 izrāžu, kuras noskatījās vairāk nekā 500 tūkstoši cilvēku. Ne visai sen Ungarijas sabiedriskās aprindās atzīmēja savdabīgu jubileju: Kiškeres

ciema kultūras namā svinīgos apstākļos pasniedza teatra dāvanu zemniekiem Gaboram Molnaram, ar kuru noslēdzās skatītāju pirmais miljons...

Teatra repertuārā ir ungāru mūsdienu lugas, padomju dramaturģijas labākie darbi, pasaules klasika un līdzās tam operetes, kā arī jauktas muzikāli dramatiskas programmas.

Valsts lauku teatra izrādes gūst lielus panākumus skatītāju vidū. Teatra aktieri it visur ir visvairāk gaidītie viesi. Bieži vien viņus sagaida ar muziku, karogiem, ziediem.

Sopavasara mums radās izdevība noskatīties vienu no Valsts lauku teatra izrādēm Komaromas apgabalā Kočas ciemā. Bija darba diena. Bet jau labu laiku pirms pazīstamā autobusa ierašanās ciemā valdīja svētku noskaņa. Pie kultūras nama drūznējās jaunatne. Priekšdarbus gaidāmajai izrādei veica gan ražošanas kooperatīva priekšsēdētājs Jozefs Kermanti, gan partijas organizācijas sekretārs Davids Nadjs, gan ciema aktīvisti.

Sākās izrāde. Kultūras nama plašajā skatītāju zālē nebija pat kur abotlam nokrist. Skatītāji bija aizsprostājuši visas ejas, drūznējās pie durvīm.

Uzveda lugu «Kaujas kristības». Tai ir sevīšķi liela priekšsiena lauku skatītāju vidū. Un tas nav nekāds brīnums. Sajā lugā realistiski un patiesīgi parādīta Ungarijas lauku šodiena, skartas dzīves visāsākās problēmas, kas savilņo ikvienu zemnieku.

Grūti iedomāties vērigāku un patēlīgāku auditoriju. Zemnieki — gan vecie, gan arī jaunatne — jūtas, it kā viņi paši būtu izrādes dalībnieki: kopā ar lugas varoņiem viņi pārdzīvoja ir nevēlmes rūgtumu, ir uzvaras prieku. Zālē valdīja dziļš, sasprindzināts klusums. Taču ne vienreiz vien pašā satraucošākajā brīdī skatītāju vidū sākās no pirmā acu uzmetiena nesaprotama rosiņa: vienli kaut ko sauca aktieriem, citi, uz mirkli aizmirsuši skatuvi, savilņoti izteica savas domas kaimiņiem, salīdzinot uz skatuves redzēto ar savu dzīvi. Bet šis neparastais skatītāju uzbudinājums nemaz netraucēja aktierus. Gluži otrādi, tas iedvesmoja viņus vairāk par jebkuriem aplausiem.

Pēc izrādes beigām aktierus liela pulkā telenca zemnieki — Doža vārda nosauktā ražošanas kooperatīva biedri un viensētnieki. Pagājuši jau tie laiki, kad zemnieki, kas nekad agrāk nebija redzējuši teatra izrādes, gandrīz vai uzbruka ar dūrēm aktieriem, kuri tēloja uz skatuves šķiras ienaidniekus. Tagad jau visi zemnieki teicami saprata, ka viņu priekšā ir tikai aktieri. Un tomēr viņi apbēra tos ar jautājumiem, tālāk, ka saskatīja viņos nevis vienkārši aktierus, bet arī skolotājus dzīvē.

Tas nav nekāds vieglais darbs — dienu dienu braukāt apkārt pa ciemiem, kaut arī labā autobusā, nedēļām ilgi neredzot ģimeni, izjūtot visas patstāvīga ceļinieka dzīves neērtības! Lai strādātu šādu darbu, jābūt dziļi pārliecinātam par tā svarīgumu, jābūt istam sava darba entuziastam.

Tieši šādi entuziasti tad arī izrādījušies Valsts lauku teatra aktieri.

Ilgu gadu esmu piedalījies mākslinieciskās pašdarbības pulciņu uzvedumos, — stāsta pusmūža aktrise Lili Donate, Matiasa Rakosi vārda nosauktā kombināta kādreizējā uzskaitvede. — Kopš bernības mans sapnis bija — kļūt par aktrisi. Bet, kad mani uzaicināja darba Valsts lauku teatru, jutos nedaudz vilusies. Turpretim tagad esmu sirsnīgi iemīļojusi savu teatru un nemainīšu šo darbu ne ar kādu citu.

Mūsu galvenā priekšrocība, salīdzinot ar parasto, stacionāro teatru aktieriem, ir tā, — sāka trupas vadītājs Zoltans Karpatis, — ka mēs vienmēr pašu acīm uzskatām redzam, kādi rezultāti ir mūsu ledarbei uz skatītājiem. Mēs visu laiku jūtamies ne vien aktieri, bet arī politiski darbinieki.

Tieši tāpēc mums visu laiku jāaug ne vien profesionālajā ziņā, bet arī politiski, — piebilst jaunais aktieris Jozefs Almaši. — Jūs dzirdējāt, kādus jautājumus mums uzstādīja zemnieki Kočas ciemā? Pamēģiniet atbildēt uz tiem, nepazīstot dzīvi un neorientējoties partijas politikā!

Jā, tas ir tiesa! — piekrit Zoltans Karpatis. — Kopā ar mūsu skatītājiem augam arī mēs, un aug visa mūsu jaunā māksla. Un tas ir divkārt priecīgi.

I. Viņičenko

(Pēc «Izvestijas»)

ŠONEDĒL

Sodien Kultūras un atpūtas parka Brīvības teatru jauno stacionāroviņu atpūtas diena. Referāts, mākslinieciskās pašdarbības koncerts, sporta spēles, atrakcijas, dziesmas un dejas. Sākums plkst. 13. Lēlļu teatru, plkst. 13 — «Zaķis un kaķis», plkst. 15 — «Burvju galoša».

Brīvības muzejā (Baložos) Rīgas rajona mākslinieciskās pašdarbības skates lekcijas koncerts. Sākums plkst. 17. 17. jūnijā Latviešu Padomju mākslinieku savienības tēlnieku sekcijas studija, Dunties ielā 50, tēlnieku sekcijas sanāksme. Studijas darba iztirzāšana. Sākums plkst. 17.

17. un 18. jūnijā Zinātņu akadēmijas konferencē zālē Valodas un literatūras institūts rīko zinātnisku konferenci par literatūras problemām J. V. Staļina darba «Socialisma ekonomiskās problēmas PSR Savienībā» un PSKP XIX kongresa lēmumu gaismā. Sākums 17. jūnijā plkst. 18, 18. jūnijā — plkst. 11.

18. jūnijā Latviešu un krievu mākslas muzejā jaunrades nama «Majori» mākslinieku darbu iztirzāšana. Sākums plkst. 15.

19. jūnijā Krievu Dramas teatru Igaunijas PSR Valsts Krievu Dramas teatra viesizrāde — A. Jakobsona «Sakaļi». Sākums plkst. 20.

20. jūnijā Krievu Dramas teatru IPSR Valsts Krievu Dramas teatra viesizrāde — P. Pavlenko un S. Radzinska «Laime». Sākums plkst. 20.

Brodvejas teatros

Par «ziņļu operām» Amerikas Savienotajās Valstīs dēvē dažādu koncertu un estrādes priekšnesumus, ko izmanto tirdzniecības reklamai.

Arija «Tu skaidrs un balts kā engēlis»

Gangsteru dēkas, slepkavības ir viens no izplatītākajiem «ziņļu» ASV teatros.

«Sirsniņa» saruna

Teatru īpašnieki, dzīdamies pēc peļņas, cenšas izlikt ar iespējami mazāku aktieru skaitu, dialoga vietā plaši izmantojot telefona sarunas.

Teatra direktors režisoram: — Taupiet dolarus. Otrā milētāja uz skatuves nav vajadzīga. Džemss izrunāties ar viņu pa telefonu

Amerikāņu teatros uzvestajās lugās lielu vietu ieņem dažāda veida psihopatoloģija un āprāts.

«Klasiska» aina

S. Gūtmaņa zīmējumi

ITALIJAS DEMOKRATIJAS SPOŽĀ UZVARA

Parīd nedēļas pirms parlamenta vēlēšanām Itālijā amerikāņu prese atklāti piedraudēja, ka valdošās partijas neveiksme vēlēšanās piespiedīs ASV revidēt savu politiku pret Itāliju. Tai pašā laikā amerikāņu vēstniece Itālijā Klera Ljusa paziņoja, ka ASV valdība piešķirusi Itālijai 20 miljonus dolaru lielu aizpēmumu... Divas nedēļas pirms vēlēšanām Romā Vatikāna politika atklāja speciālu rupji falsificētu dokumentu un atēlu izstādi, kurā rādīja apmeklētājiem «komunisma upurus tais zemēs, kur neticīgie jau nākuši pie varas». Tiem, kas apņēmas balsot par katoļu partiju, apsolīja grēku atlāšanu. Cerēdami vispirms uz politiski visatpalikušāko, pasivāko iedzīvotāju slāņu balsīm, kristīgie demokrāti panāca, lai vēlēšanas notiktu divās dienās — 7. un 8. jūnijā (jo kas būs, ja septiņā lis lietuss?!).

Pievienosim tam vēl klāt pusmiljonu lielās mūku un mūķeņu armijas fanatiskā agitāciju, policiskās represijas pret demokrātiskajām partijām, plaši izvērsto falsifikāciju, kuru konstatēja vēlēšanu dienā, — un tad kļūst skaidrs, kāpēc Palmiro Toljati pirms vēlēšanām sacīja: klerikāļiem ir divi ieroči — meli un liebedēšana.

Sos ieročus de Gasperi laida darba pilnā sparā, lai nodrošinātu savai partijai un tās sabiedrotajiem 7. un 8. jūnijā vēlēšanās iecerētos 50 procentus + 1 balsi, — šo maģisko skaitli, kas klerikālajai reakcijai būtu nodrošinājis 2/3 vairākumu parlamentā un līdz ar to brīvas rokas konstitūcijas samīdīšanai.

7. un 8. jūnijā pie urnām devās 28 387 000 itaļu, t. i., par pusotru miljonu vairāk nekā 1948. gadā. Taču 1,3 miljonu nodoto balsu vēlēšanu komisijas pasteidzās pasludināt par «stridīgām». Katram skaidrs, ka šis «stridīgās» balsis neapstridami piederējušas opozīcijai, — vai gan citādi valdības vēlēšanu komisijas tās būtu atzinušas par stridīgām?...

Tomēr arī šis triks neglāba de Gasperi. Jo vairāk balsu skaitīšana tuvojās noslēgumam, jo retāk un retāk iekšlietu ministrija sniedza oficiālus datus par vēlēšanu rezultātiem atsevišķos vēlēšanu apgabalos. Sākotnēji illeģālais tonis pazuda, un beidzot 9. jūnijā iestājās pilnīgs klusums.

Itālijas demokrāti pareizi iztulkoja un novērtēja apmulsušās reakcijas klusumu — visi opozīcijas laikraksti 10. jūnijā rītā iznāca ar paziņojumu, ka kristīgo demokrātu krāpnieciskais likums izgāzies un ka reakcija saņēmusi izšķirošu triecienu — vēl pirms Seiba to bija atzinis oficiālajā komunikācijā!

Ko tad rāda vēlēšanu rezultātu analīze? Pirmkārt, tā rāda, ka valdības partiju bloks šogad ieguvis par 2,8 miljoniem balsu mazāk nekā 1948. gadā, kaut gan vēletāju skaits audzis par 1,5 miljoniem.

Kristīgie demokrāti pazaudēja 1,85 miljonus vēletāju un saņēma tikko 40 proc. visu balsu. Vēl lielāki ir pārejo valdības partiju zaudējumi.

Interesanti atzīmēt, ka senatā republikā, kuram agrāk tur bija 8 vietas, tagad nav ieguvis neviena mandata. Tas izskaidrojams, starp citu, ar to, ka visi līdzšinējie senatori — republikāni izstājušies no republikāniskās partijas, protestējot pret tās bloķēšanu ar klerikāļiem. Iekšējās nesaskaņas ievērojami vājināja valdības koalīciju.

Kā zināms, visas valdības partijas ieguvas tikai 13.487.000 balsu, t. i., 49,8 proc. no balsīm, kas atzītas par derīgām (un tikai 47,4 proc. no visām nodotām balsīm). Tātad itaļu tautas vairākums noraidījis ierosināto vēlēšanu likumu, un vietas Itālijas

parlamentā sadalās proporcionāli nodoto balsu skaitam.

Tāds stāvoklis nozīmē jo smagāku triecienu itaļu reakcijai. Taču tas vēl nav viss. Itālijas vēlēšanu rezultāti parāda ne tikai de Gasperi krāpnieciskā likuma izgāšanos, rāda ne tikai, ka itaļu tautas vairākums neatbalsta kristīgo demokrātu koalīciju, — tie apliecina arī, ka aizvien vairāk un vairāk itaļu pievērsas kreisajām revolucionārajām strādnieku partijām — Itālijas komunistiem un socialistiem.

Par Itālijas komunistiem nobalsoja 22,6 proc. vēletāju, par socialistiem — 12,7 proc. Par Itālijas komunistiem un socialistiem kopā balsoja 9.563.000 vēletāju jeb katrs trešais vēletājs. Salīdzinot ar 1948. gadu, kreisās partijas ieguvas no jauna 1.426.000 balsu, t. i., — kā norāda itaļu demokrātiskā prese — tieši tik daudz, cik nācis klāt jaunu vēletāju.

Kreisio partiju lielle panākumi rada lielu satraukumu reakcionārajiem aprindās. Tā «Yorkshire Post», komentējot Itālijas parlamenta vēlēšanas, raksta: «Svarīgi ir ne tas, ka de Gasperi turpmāk varēs balstīties uz pavisam nīcīgu vairākumu parlamentā, bet gan viņa partijas zaudējumi, nostiprinoties kreisajai... opozīcijai». Amerikāņu prese atklāti izsaka bažas par politisko stāvokli Itālijā. Atgādinot, ka ASV kredīti Itālijai pēc kara pārsnieguši 6 miljardus dolaru, laikraksti igni jautā, kur palikuši šās «palīdzības» politiskie rezultāti. Neraugoties uz šīm milzīgajām sumām, — raksta «Daily News», — komunisti ieguvis vairāk nekā trešdaļu no nodotajām balsīm.

Arzemu prese plaši apspriež arī vietu sadalījumu parlamentā. Ja iepriekšējā parlamentā valdības blokam bija 376 vietas no 574, tad tagad tam ir vairs tikai 303 vietas no 590.

Kreisajai opozīcijai jaunajā parlamentā būs — pēc iepriekšējām ziņām — 218 vietas, kamēr iepriekšējā parlamentā tai bija 183 vietas.

Savas pozīcijas, izmantojot katoļu partijas bankrota politiku, ar demagogisku propagandu izdevies nedaudz nostiprināt (salīdzinot ar 1948. gadu) monarcho-neofašistiem, par kuriem balsoja aptuveni 3 miljoni vēletāju. Labējai opozīcijai parlamentā būs 69 mandati. Jāatzīmē, ka labējo iespāids, salīdzinot ar 1951.—52. gada pašvaldību vēlēšanām, samazinājies. Ja pašvaldību vēlēšanās tie ieguva ap 20 proc. balsu, tad tagad tie saņēma tikai 12,6 proc. Tas nozīmē, ka daudzi fašisma un monarchijas piekritēji šoreiz balsojuši par kristīgo demokrātu un republikāņu koalīciju!

Valdības bloka neveiksme un kreiso partiju uzvaru apliecina arī senatā vēlēšanu rezultāti. Senatā valdības partijas pazaudējušas 31 mandatu (156 mandatu vietā iegūstot 125), kamēr kreisās partijas papildus ieguvas 15 vietas. Tikai sakarā ar antidemokrātiskās vēlēšanu sistēmas palīdzību valdības blokam izdevies iegūt senatā absolūtu vairākumu.

Vēlēšanu rezultāti Itālijā ir liels trieciens itaļu klerikālajai reakcijai. Šie rezultāti rāda, ka itaļu tautas aktīvākā, strādājošā, radošā daļa — 10 miljoni pieaugušu itaļu — stāv aiz revolucionārajiem strādnieku partijām. Un tas ir milzīgs spēks, ko nevar ignorēt nedz iekšējā, nedz ārējā reakcijā.

Vēlēšanu rezultāti Itālijā iezīmē visas antidemokrātiskās nometnes doktrīnu bankrotu: tie rāda, ka par ārvalstu valūtu var gan nopirkt valdošo virsotni, bet nevar uzpirkt godīgus patriotus, nevar uzpirkt tautu.

M. Vilks

KLAUSIETIES PA RADIO

Svētdien, 14. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 13.45 literārs raidījums «Tautas rakstnieka, Staļina premijas laureāta Viļa Lāča romāna «Uz jauno krastu» radiomontaža. Plkst. 17.20 koncerts-pārruna «Safira krievu komponistu — klasiku dziesmās». Plkst. 20.00 koncerts ar radio-klausītāju sastādītu programmu. Plkst. 20.45 Pučini opera «Bohema».

Pirmdien, 15. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 20.00 Sostakoviča «Miera dziesmas» mācīšanas pusstunda. Plkst. 21.25 literārs raidījums jaunatnei. V. Paegles stāsta «Atriebēji» fragmenti. Lasīs LPSR Valsts Akadēmiskā Dramas teatra aktieris Karlis Tremis.

Otrdien, 16. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 20.00 koncerts «Atbildes uz radioklausītāju vēstulem». Plkst. 21.15 literārs raidījums no cikla «Brālīgo republiku literatūra». Lietuvišu rakstnieka A. Vienoja romāna «Podzūknieks» fragmenti. Pa viļni 222,4 m: plkst. 20.00 literārs raidījums. Uzbeķu dzejnieka Alisera Navojā poe-

mas «Farchads un Sirina» fragmenti. Lasīs LPSR Nopelniem bagātais skatuves mākslinieks, Staļina premijas laureāts Edgars Zile.

Trešdien, 17. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 21.00 literāri muzikāls raidījums «Partija — mūsu ceļvedis».

Ceturtdien, 18. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 21.25 literārs raidījums, vēlitis Maksima Gorkija atceri. Raidījuma filoloģisko zinātņu kandidāta Borščukova raksts, «Dziesma par Vētras putnu» un «Legenda par Danko».

Piektdien, 19. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 21.25 literārs raidījums. Kīniešu rakstnieka Pin Čjuz-lina raksts «Gorkijs un kīniešu rakstnieki». Plkst. 22.30 koncerts ar radioklausītāju sastādītu programmu.

Sestdien, 20. jūnijā, pa viļni 521,7 m: plkst. 20.45 puļļu orķestra koncerts. Plkst. 21.15 literārs raidījums no cikla «Pārrunas par padomju literatūru». Staļina premijas laureāts Jodors Gladkova.